

ОДГ/ОЧП Книга IV

Учество во демократијата

Прирачник за ученици

Материјали за ученици

- 1.1 Кои избори ме направија личноста која сум денес – и кој ги направи?
- 1.2 Три можности кои ја обликуваат нашата иднина
- 1.3 Моите критериуми при бирање на работа
- 1.4 Прашалник: посета на работно место
- 2.1 Концептот на дилема
- 2.2 Алатка за анализа и решавање дилеми
- 2.3 Како би одлучиле вие? Случаи со дилема
- 2.4 Евидентен лист за дискусиите за дилеми
- 2.5 Универзална декларација на човекови права (10-ти декември 1948)
- 2.6 Конвенција за заштита на човековите права и основни слободи (со измената од Записник бр. 11 со Записниците 1,4,6 (извадоци) (Европска конвенција за човекови права))
- 3.1 Распоред за тема 3 „Разноликост и плурализам“
- 3.2 Учество во демократијата – основни правила и принципи
- 3.3 Создавање политичка партија
- 3.4 Како демократскиот политички систем се справува со разноликоста и плурализмот?
- 3.5 Концептот за општото добро: белегот на демократијата и диктаторството
- 3.6 Мапа на социјални поделби и политички партии
- 4.1 Случај: конфликтот во риболовната заедница
- 4.2 Модел на одржливи цели
- 4.3 Примена на моделот на одржливи цели во риболовната игра: како да фатиме „што е можно повеќе“ риби?
- 4.4 Кој е оптималниот баланс меѓу размножување на рибите и ловење?

- 5.1 Подготовки за конференцијата за рамка на правила
- 5.2 Основни прашања за размислување при создавање на институции
- 5.3 Споредување на рамки на правила
- 5.4 Процедурални правила за конференцијата – предлог-верзија
- 5.5 Резиме: што можеме да научиме со овие игри?
- 5.6 Повратна информација за темите 4 и 5
- 6.1 Моделот на политички циклус: политиката како процес на решавање проблеми во заедницата
- 6.2 Политичкиот циклус – алатка за набљудување и разбирање на процесите на политичко одлучување
- 6.3 Повратна информација за темата „Влада и политика“
- 7.1 Дали владеењето на мнозинството е неправедно кон малцинството? Сторија со случај
- 7.2 Како демократиите се грижат за заштита на малцинствата?
- 7.3 Задача: правење статут за спортскиот клуб
- 7.4 Записник за групни презентации: предлог-статути за една микро-заедница
- 8.1 Предлози за предлог на дебатата
- 8.2 Правила за дебатирање
- 8.3 Плански лист за дебатните тимови
- 8.4 Плански лист за претседавачите
- 8.5 Евидентен лист за публиката
- 8.6 Работен лист за новинарите
- 9.1 Создавање на сиден весник – правење избори
- 9.2 Совети за создавање на сиден весник
- 9.3 Совети за пишување на добра новинарска статија

Материјал за ученици 1.1

Кои избори ме направиле личноста која што сум денес- и кој ги направил истите?

Како да се користи табелава: помислете на важните избори кои ве направиле личноста која што сте денес. Запишете ги одлуките кои сте ги направиле вие, во горната половина на табелата, а оние направени од другите запишете ги во долната половина на табелата. Ако мислите дека една од одлуките е посебно важна, обележете ја.

Моите избори	-----	Изборите на другите луѓе	
			Раѓање
			Временска линија
			Сегашност

Материјал за ученици 1.2

Три можности кои ја обликуваат нашата иднина

1. Кои можности ни ги даваат човековите права?

„Секој има право на слобода...“ (ЕКЧП (1950), Член 5)

„Секој ќе ја има можноста да заработува за живот со слободно одбрана професија“ (Европска социјална повелба (1996), Дел 1, бр. 1)

„ Полнолетните мажи и жени, без никое ограничување поради раса, националност или религија, имаат право да стапат во брак и да основаат семејство...“ (УДЧП (1948), Член 16 (1))

2. Кои можности ќе ги избирам? Кои можности ги избрале моите родители?

Опции за нашата иднина		Мојот избор	Изборот на мајка ми	Изборот на татко ми
Сите три	Партнерство, деца и работа			
Две од три	Партнерство и деца			
	Партнерство и работа			
	Работа и деца			
Едно од три	Партнерство			
	Работа			
	Деца			

Материјал за ученици 1.3

Моите критериуми при бирање на работа

1. Ако веќе сте избрале работа, ве молиме објаснете ги причините тука:

Работата која ја избрав	Главни причини за изборот на таа работа	Приговори за оваа работа (ако има)

2. Прифаќање или одбивање понуди за работа (симулација на пазарот на труд)

Понуда за работа	Причини за прифаќање на работата	Причини за одбивање на работата

Материјал за ученици 1.4

Прашалник: посета на работно место

Овој прашалник може да служи како почетна точка кога се подготвувате за проект со посета на работно место. Адаптирајте го или проширете го како што мислите дека е потребно. Ако планирате да пишувате извештај како прилог за вашето портфолио, на пример, клучните прашања можат да користат како упатство за содржинската рамка.

Прашалникот е најдобар инструмент со кој се добива јасно структуриран, детален опис на работа. Дневникот е попригоден ако сакате да ги запишете вашите лични искуства и чувства додека извршувате работа, т.е. сте на пракса.

1. Место на работа

- Со кого соработувате? Кој зависи од вашата работа? Од чија работа зависите вие?
- Дали вашето работно место е типично за оваа работа/категорија на работа?
- ...

2. Лична одговорност и услови на работа

- Која е вашата позиција во оваа фирма/служба/...?
- До кој степен одлучувате вие за тоа кои ви се задачите? Ако го правите ова, како поточно? Ако не, кој ви ги одредува задачите?
- Ве молиме опишете каков тип на одговорност ви се доделило.
- До кој степен сте слободни сами да го планирате времето?
(Работно време, работни часови, слободно време, празници.)
- Колку долго работите дневно/неделно во просек?
- Дали работите во смени – ноќе – за викенди?
- Колкав приход можам да очекувам од оваа работа? Дали има податоци кои се јавно достапни? (Очигледно, ова е битна информација за вас, но многу луѓе не сакаат да даваат детали за нивните приходи, а тоа е разбирливо. Така што вие треба да објасните зошто ова прашање ве интересира, и да дознаете информации од партнерот кој го интервјуирате ако тој/таа сака да ви ги даде.)
- Дали е возможно вашата работа да се комбинира со имање семејство? Дали е возможно да се работи со неполно работно време?

3. Активности и задачи

- Кои се главните активности во вашата работа?
- Ве молиме опишете го вашиот вообичаен работен ден или недела.
- Дали вашата работа има некои специфични/уникатни особини?

4. Услови на работата

- Во што мора да е добар некој кој би ја извршувал вашата работа, а што е помалку важно?
- До кој степен мора да имате обука преку служба?
- Дали има некои клучни технологии или вештини кои мора да ги совладате?
- Дали имате конкуренција во вашата работа?
- ...

5. Избирање работа, професионално искуство

- Каква обука ви е потребна за квалификување за вашата работа?
- Ве молиме опишете го вашиот професионален развој.
- Дали би му препорачале на неког да го следи вашиот пат? Дали денес тоа би било возможно?
- Кои идеи, желби и очекувања ги имавте предвид кога ја избравте оваа професија?
- Дали желбите ви се исполнија?
- Дали би ја избрале истата професија вторпат, кога би можеле?

6. Можности за работа

Прогнозите за развојот на бизниси и работа во иднината треба да се читаат со претпазливост. Но вреди да се обидете да видите што може да се каже за развојот на професии во иднината.

- Колку апликанти се потребни за оваа работа денес? Дали е возможно да се прогнозира понатамошниот развој?
- Кои вештини и квалификации ќе се бараат од идните апликанти?
- Која е старосната и половата структура во вашата работа?(одговорот на ова прашање можеби ќе направи да ги предвидите можностите за работа во иднина.)
- ...

7. Проверување на други извори на информации

- Национална или локална трудова служба
- Интернет
- ...

Заклучок

Со сите овие информации кои ги добив, дали работата за која учев е атрактивна можност за мене?

Каков и да е одговорот – да, не или не сум сигурен/на – кои се причините за вашата одлука?

Дали критериумите кои ве доведоа до вашиот избор се покажаа како корисни и релевантни?

Очигледно е дека позадоволително е прашањата од погоре да се одговорат со „да“. Но дури и вашите одговори да се негативни, резултатите се битни за вашиот понатамошен развој. Сте се спасиле од изборот на погрешна професија бидејќи вашите претпоставки и очекувања биле погрешни и сте добиле појасна идеја за кои критериуми треба да ги примените при бирањето на работа.

Признанија

Ако други луѓе го читаат вашиот извештај (што обично се случува), вие треба да се заблагодарите на партнерите за интервју и сите кои ве поддржиле.

Материјал за ученици 2.1

Концептот на дилема

Што е дилема?

Дилема е ситуација во која се соочуваме со два алтернативни избори, а мораме да направиме одлука. Секој од овие избори има последици кои не ги сакаме, или од одредени причини не можеме да ги оправдаме, на пример:

- Морални или религиозни обврски
- Очекувања од улогата (како другите очекуваат да се однесуваме, пр. како наставник, ученик, брат, пријател или претседател)
- Правни прописи (права и должности)
- Почитување на човековите права
- Лични врски со семејството и пријателите
- Финансиски причини (потребата да се штеди пари, можноста да се има заработка)
- Практични причини (поддршка или одбивање на решение за сложен проблем).

Во дилемата ние се соочуваме со конфликт меѓу принципи или цели кои ни се битни подеднакво. Дилемите се случуваат секојдневно, а и во политиката. Политичкото одлучување често значи справување со дилеми и секој проблем има далекусежни последици. Затоа мораме да ја решиме дилемата со одредување на приоритети – одбирање една цел, прекршување на другата. Во некои случаи можно е да се направи компромис.

Случаи

Ветувањето на Лена

Лена има осум години. Таа сака да се качува на дрва и е најдобриот јазач во нејзиното соседство. Еден ден таа паѓа од дрво, но не е повредена. Нејзиниот татко ја гледа несреќата и е многу загрижен. Тој и вели на Лена да вети дека никогаш повеќе нема да се качи на дрво. Лена ветува и го запечатува ветувањето ракувајќи се со татко ѝ.

Истото попладне таа ги среќава пријателите. Паула, нејзината најдобра другарка, е многу загрижена. Нејзиното мало маче се качило на дрво и се плаши да се симне. Нешто мора веднаш да се стори, пред мачето да падне од дрво. Секое дете знае дека Лена е најдобриот јазач, па Паула ја замолува да го спаси нејзиното маче.

Но Лена се сеќава на ветувањето што го даде на нејзиниот татко. Што треба да направи?

Дилемата на затворениците

Полицијата апси двајца осомничени. Полицијата нема доволно докази за пресуда и откако ги одделува двајцата затвореници, ги посетува за да им го понуди истиот договор. Ако едниот сведочи против другиот (го предаде) а другиот не проговори (соработува со другиот), предавникот е на слобода а соработувачот добива казна од 10 години затвор. Ако и двајцата не проговорат, двајцата се казнети со само шест месеци за помал прекршок. Ако и двајцата меѓусебно се предадат, секој добива казна од пет години затвор. Секој затвореник мора да одбере дали да не проговори или да го предаде другиот. Секој од нив е охрабрен дека другиот затвореник нема да знае за предавството до крајот на истрагата. Како да делуваат затворениците?

(Извор: http://en.wikipedia.org/wiki/Prisoner's_dilemma)

Материјал за ученици 2.2

Алатка за анализа и решавање на дилеми

Ова се алатки, а не список. Сите прашања не одговараат на секој случај, така што треба да одберете кои прашања највеќе одговараат. Размислувањето внимателно на неколку прашања е покорисно од пополнување на целата листа.

1. Соберете **информации**.

- Кој е вклучен?
- Што тие сакаат? (Кои се ницните права, потреби, цели или интереси?)
- Какви улоги играат луѓето?
- Што е проблемот/дилемата?
- Каква врска има овој случај со мене?
- Што вели законот? (Дали морам да почитувам некои правни обврски или правила?)
- Што не знаеме – што не разбираме?
- Колку голем би бил трудот да се најде информацијата која недостасува?
- ...

2. Мислете на **последниците**.

- Кои се алтернативните избори?
- Каков ефект ќе има секој од овие избори, и за кого? (Други луѓе кои се директно поврзани, други луѓе кои живеат денес или во иднината, тука или на друго место.)
- ...

3. Одредете ги вашите **приоритети**.

Кои критериуми ги сметам за најважни во мојата одлука, на пример:

- До кој степен ги разбираам последниците од мојата одлука?
- Кои морални или религиозни принципи ми се битни?
- Што е легално – што е нелегално?
- Што можам да очекувам да прифатат другите – и обратно? (Дали јас би ја прифатил оваа одлука ако бев на другата страна?)
- Што функционира најдобро? (Решавање на проблемот, финансиски аспекти.)
- Кои се саканите или несаканите долгорочни ефекти?
- Дали мојата одлука е неповратна, или можам да ја исправам подоцна?
- ...

4. Направете ја својата **одлука**.

- Дали морам да одберам една цел а да ја прекршам другата?
- Дали има шанси за наоѓање компромис?
- Со моменталните услови, што ми вели интуицијата? Со која одлука највеќе се идентификувам?
- ...

Материјал за ученици 2.3

Како би одлучиле вие? Случаи со дилеми

1. Тоа не е моето ѓубре

Ѓубрето е голем проблем во вашето училиште. Се направиле дискусии, и некои од класовите напишале правила на голема табела и ставиле потписи – сакаме нашето училиште да биде чисто место и ќе го фрламе нашето ѓубре во многуте корпи во просториите. Вие сте ја сфатиле оваа иницијатива многу сериозно, бидејќи не сакате да го трпите туѓото ѓубре и нечистотија. За време на големиот одмор, среќавате куп ќеси, луспи од овошје и полуизедени пици во школскиот двор, веднаш до празна корпа за ѓубре. Наоколу има многу ученици, но не знаете дали тие се одговорни за нередот. Што ќе правите? Ќе го соберете ѓубрето – или ќе го оставите?

2. Мојот најдобар другар – дилерот

Има сомнежи дека вашиот најдобар другар продавал дрога во училиштето. Знаете дека сомнежите се оправдани. Класниот наставник е сериозно загрижен за проблемот, бидејќи сака да ги заштити учениците, посебно помладите. Покрај тоа, не сака да излезат извештаи во медиумите. Тој знае дека сте другари, така што ве повикал да дојдете во неговиот кабинет.

Ако го кажете тоа што го знаете, вашиот другар ќе мора да го напушти училиштето, а можеби и ќе заврши на суд. Ако не кажете ништо, го прекршувате законот и можеби ќе настрадате и самите. Во оваа ситуација компромисот не евозможен. Или ќе му кажете на класниот или нема да му кажете. Ситуацијата станува дури и покомплицирана бидејќи не знаете што ќе направи вашиот другар. Дали ќе молчи? Или можеби ќе признае ако му се вети поблага казна?

3. Мојот другар сака да го фати возот

Во едно ладно зимско утро часот е 6 претпладне. Вие сте го положиле тестот за возачка дозвола пред три месеци и сè уште немате многу искуство во возењето. Сега го возите другарот до железничката станица. Пред да тргнете, сте требале да го изгребете мразот од ветробранското стакло, а потоа да застанете на бензинска станица.

Сега доцните. Станицата е на 3 километри, а вашиот другар треба да го фати возот за 10 минути и да купи карта.

Ограничувањето на брзината е 50 км. на час како што е во градовите. Колку што гледате, патот е празен. „Ајде, забрзај малку,“ бара вашиот другар. Што ќе направите?

4. Кои банани да ги купам?

Сакате да купите овошје во супермаркет. На распродажба се два типа на банани: двете се со сличен квалитет – зрели и во совршена состојба. Едното купче банани е поевтино од другите. Поскапите банани имаат „Фер трговија“ налепница и на информационо ливче пишува дека одредена сума од таа што ја плаќате ќе оди директно кај малите земјоделци во странство. Ним им е потребен капитал за да ги развиваат нивните плантажи со банани – многу скромна количина според нашите стандарди. Кои банани ќе ги купите?

Материјал за ученици 2.4

Евидентен лист за дискусиите за дилеми

(Базиран на материјалот за ученици 2.3)

Случај број 1: Тоа не е моето ѓубре	
Алтернативи	Одлуки и причини
Го ставате ѓубрето во корпата Или Го оставате ѓубрето на земја Или ...?	
Случај број 2: Мојот најдобар другар - дилерот	
Алтернативи	Одлуки и причини
Ќе го кажам тоа што го знам на класниот Или Ќе молчам Или ...?	
Случај број 3: Мојот другар сака да го фати возот	
Алтернативи	Одлуки и причини
Ја почитувате границата од 50 км/ч Или Возите побрзо Или ...?	

Случај број 4: Кои банани ќе ги купам?	
Алтернативи	Одлуки и причини
Ги купувате поевтините банани Или Ги купувате поскапите банани Или ...?	
<i>(Друг проблем)</i>	
Алтернативи	Одлуки и причини
<i>(Друг проблем)</i>	
Алтернативи	Одлуки и причини

Материјал за ученици 2.5

Универзалната декларација за човекови права (10-ти декември 1948)

Преамбула

Бидејќи признавањето на вроденото достоинство и еднаквите и неотуѓиви права на сите членови на човековата заедница ја формира основата на слободата, правичноста и мирот во светот,

бидејќи непризнавањето и непочитувањето на човековите права довеле до варварски акти, кои ја исполнуваат човековата совест со лутина и бидејќи е објавено дека во еден свет, во кој луѓето уживаат слобода на говорот и верувањето во слобода без страв и беда, тоа е прокламирано како највисок стремеж на човештвото,

бидејќи е потребно да се заштитат човековите права преку владеењето на правото, за човекот да не биде присилен да не го земе тоа како последно средство во востанието против тиранијата и потчинувањето,

бидејќи е потребно да се унапредува развојот на пријателски односи помеѓу нациите,

бидејќи народите од Обединетите нации во Повелбата одново ја потврдија и заклучија нивната верба во основните човекови права, во достоинството и вредноста на човековата личност и во рамноправноста на мажот и жената за поддршка на социјалниот напредок и подобри услови за живот во поголема слобода

бидејќи земјите-членки се обврзаа во соработка со Обединетите нации да делуваат врз општото почитување и придржување кон човековите права и основните слободи,

бидејќи едно заедничко разбирање на овие права и слободи е од најголемо значење за целосното исполнување на оваа обврска,

Генералното собрание ја објавува

оваа Општа декларација на човековите права како идеал на сите народи и нации што треба заеднички да се постигне, за секој поединец и сите органи од општеството да се придржуваат кон оваа Декларација и за да се потрудат преку наставата и воспитувањето да дадат поддршка на почитувањето на овие права и слободи и преку натамошни национални меѓународни мерки да го обезбедат нивното општо и фактичко признавање и придржување од страна на населението кај земјите-членки како и во домените кои се подредени на нејзината моќ.

Член 1: Сите луѓе се слободни и од своето раѓање еднакви по достоинство и права. Надарени се со ум и совест и треба да си приоѓаат во духот на братството.

Член 2: Секој има право на правата и слободите објавени во оваа Декларација без разлика на расата, бојата на кожата, полот, јазикот, религијата, политичкото или друг вид на убедување, националното или социјалното потекло, имотот, раѓањето или друго.

Понатаму не смее да се прави разлика врз основа на политичка, правна или меѓународна позиција на земјата или подрачјето, каде некоја личност припаѓа, независно од тоа дали истото е независно или е под доверителство, не поседува сопствена влада или е ограничено во својата сувереност.

Член 3: Секој има право на живот, слобода и сигурност на личноста.

Член 4: Никој не смее да биде држен во ропство или заробеништво; ропството и трговијата со робови се забранети во сите сите видови.

Член 5: Никој не смее да биде подложен на мачење или страшен, нечовечки или понижувачки третман или казна.

Член 6: Секој има право да биде насекаде правно признаен.

Член 7: Сите луѓе се исти пред Законот и имаат право на еднаква законска заштита. Сите имаат право на еднаква заштита од секаков вид дискриминација што ја повредува оваа декларација и од секако поттикнување кон таков вид дискриминација.

Член 8: Секој има право на делотворна правна поука кај надлежните судови во државата против дејства, преку кои му се повредени основните права пропишани со Уставот или Законот.

Член 9: Никој не смее неосновано да биде уапсен, затворен или прогонет од својата земја.

Член 10: При утврдувањето на своите права и обврски како и при, против него подигнато, кривично-правно обвинување секој има потполно право на правична и јавна постапка пред независен и објективен суд.

Член 11: Секој кој е обвинет заради казниво делување има право да важи за невин сè додека неговата вина не биде докажана во јавна постапка согласно Законот, при што ги добива сите гаранции нужни за неговата одбрана.

Никој не смее да биде казнет заради дејство или потфат, кои во времето на неговото изведување не претставувале казниви дела според националното и меѓународното право. Исто така не смее да биде изречена потешка казна од онаа што се заканува во моментот на изведување на казнивото дело.

Член 12: Никој не смее да биде изложен на неосновано мешање во неговиот приватен живот, семејството, живеалиштето и писмената комуникација или на негативни влијанија врз неговиот брак или почит. Секој има право на правна заштита против такви мешања или негативни влијанија.

Член 13: Секој има право на слободно движење во својата држава и слободен избор на место за престој.

Секој има право да ја напушти секоја земја, вклучувајќи ја и својата, како и да се врати во својата земја.

Член 14: Секој има право да бара азил и ужива таков статус во други земји во случај на гонење.

Ова право не може да биде искористено во случај на кривично гонење, што се изведува исклучиво врз основа на злосторства од политички вид или врз основа на дејства што ги повредуваат целите и принципите на Обединетите нации.

Член 15: Секој има право на државјанство.

Државјанството не смее да биде никому неосновано одземено, ниту, пак, да му се забрани правото за промена на своето државјанство.

Член 16: Бракоспособни мажи и жени, независно од расата, државната припадност или религијата имаат право на склучување брак и основање на семејство. При склучување брак, во текот на бракот како и при растурањето на бракот тие имаат еднакви права.

Брак може да биде склучен само при слободна и неограничена согласност на идните брачни партнери.

Семејството претставува природна основна единица на општеството и има право на заштита од општеството и државата.

Член 17: Секој има право на сопственост, како поединечно така и во заедница со други.

Никој не смее неосновано да му биде одземена сопственоста.

Член 18: Секој има право на слобода на мисла, совест и религија; ова право ја содржи и слободата за промена на својата религија или убедување како и слободата за изјаснување на религијата или убедувањето, самостојно или во заедница со други, јавно или приватно, преку учење, практикување, богослужби и културно делување.

Член 19: Секој има право на слобода на мислење и слободно искажување на мислењето; ова право ја содржи слободата за непречено изразување на мислењето преку медиуми од секаков тип без разлика на било какви ограничувања за барање, примање и ширење информации.

Член 20: Секој има право на мирно собирање и здружување во здруженија.

Никој не смее да биде принуден да припаѓа на некое здружение.

Член 21: Секој има право, непосредно или преку слободно избрани претставници, да делува во креирањето на јавните работи на својата земја.

Секој има право на еднаков пристап до јавните служби во својата земја.

Војата на народот ја создава основата на авторитетот на јавната моќ; ваквата моќ мора да доаѓа до израз преку редовни, нелажирани, општи и еднакви избори со тајно гласање или во рамките на соодветна слободна изборна постапка.

Член 22: Секое лице како член на општеството има право на социјална сигурност и право преку интерни мерки на државата и меѓународна соработка, земајќи ги предвид и организацијата и средствата на секоја држава да стекне уживање на економските, социјални и културни права, кои се неизбежни за неговото достоинство и слободниот развој на неговата личност.

Член 23: Секој човек има право на работа, слободен избор на занимањето, правични и задоволувачки услови за работа како и заштита од невработеност. Сите луѓе, без да бидат различно третирани, имаат право на иста плата за иста работа.

Секој кој работи има право на правична и задоволителна заработувачка, што нему и на неговото семејство му обезбедуваат егзистенција, која соодветствува на човековото достоинство, а е понекогаш дополнета со други социјални мерки за заштита.

Секој има право заради заштита на своите интереси да формира синдикати и да пристапи кон нив.

Член 24: Секој има право на одмор и слободно време, посебно на разумно ограничување на работното време и редовно платен одмор.

Член 25: Секој има право на животен стандард, кој нему и на неговото семејство му гарантира здравје и благосостојба, вклучувајќи храна, облека, живеалиште, лекарска грижа и потребни социјални услуги, како и право на сигурност во случај на невработеност, болест, инвалидност или вдовец, како во старост така и при друг вид загуба на средствата за преживување преку околности во кои самото лице е невино.

Мајки и деца имаат право на посебна превенција и поддршка. Сите деца, брачни и вонбрачни ја уживаат истата социјална заштита.

Член 26: Секој има право на образование. Образованието е бесплатно, барем што се однесува до наставата во основните училишта и базичното образование. Наставата во основните училишта е обврзувачка. Стручната настава и наставата за занимања мора да биде дадена на располагање, а високообразовната настава мора на сите подеднакво да им биде дадена, во согласност со нивните способности.

Образованието мора да биде насочено кон целосниот развој на човековата личност и јакнење на почитувањето на човековите и основните права. Тоа треба да даде придонес кон разбирањето, толеранцијата и пријателството меѓу сите нации и сите расни и религиозни групи и да даде поддршка на активноста на Обединетите нации за зачувување на мирот.

Родителите имаат примарно право на избор на видот на образованието што децата треба да го стекнат.

Член 27: Секој има право да зема слободно учество во културниот живот на заедницата, да се радува на уметностите и да учествува во научниот напредок и придобивките од него.

Секој има право на заштита на духовните и материјалните интереси, кои се јавуваат како основа за дела од науката, литературата или уметноста.

Член 28: Секој има право на социјален и меѓународен ред, во кој правата и слободите објавени во оваа декларација можат да бидат потполно остварени.

Член 29: Секој има обврски кон заедницата во која се овозможува самото слободно и целосно развивање на личноста.

При практикувањето на своите права и слободи секој е подложен само на оние ограничувања што се предвидени со Закон, исклучиво со цел за обезбедување на признавање и почитување на правата и слободите на другите и задоволување на правичните барања на моралот, јавниот ред и општото добро во едно демократско општество.

Овие права и слободи во никој случај не смеат да се практикуваат во спротивност со целите и принципите на Обединетите нации.

Член 30: Ниедна одредба од оваа декларација не смее да биде така протолкувана што за некоја држава, група или личност ќе образложува некое право за извршување на активност или дејност што ќе има за цел отстранување на правата и слободите објавени во оваа декларација.

Македонска верзија:

http://www.dadalos.org/mzd/Menschenrechte/grundkurs_mr2/Materialien/dokument1.htm

Англиска верзија:

www.un.org/en/documents/udhr

Материјал за ученици 2.6

Конвенција за заштита на човековите права и основни слободи (Европската конвенција за човекови права) изменета со Протоколот број 11 со Протоколите бр. 1, 4, 6 (извадоци)

Рим, 4-ти ноември 1950

Владите потписнички, членки на Советот на Европа,

Имајќи ја предвид Универзалната декларација за човековите права, која Генералното собрание на Обединетите нации ја усвоила 10 декември 1948 год.;

Имајќи предвид дека таа Декларација има за цел обезбедување на универзално и ефикасно признавање и почитување на правата утврдени со неа;

Имајќи предвид дека целта на Советот на Европа е да постигне поголемо единство меѓу своите членови и дека едно од средствата за постигнување на таа цел представува заштитата и почитувањето на човековите права и основните слободи;

Реафирмирајќи ја својата длабока верба во основните човекови слободи, кои што ги чинат темелите на правдата и мирот во светот, и кои што се најдобро заштитени преку вистинската политичка демократија и заемното разбирање и почитување на човековите права, од кои се зависни;

Решени, како влади на европски земји, со исти стремежи и заедничко наследство на политичка традиција, идеали, почитување на слободата и правната држава, да ги направат првите чекори за колективно гарантирање на определени права утврдени со Универзалната декларација.

Се согласија за следното:

Член 1-Обврска за почитување на човековите права

Високите договорни страни, на сите лица под нивна јурисдикција, ќе им го обезбедат исполнувањето на правата и слободите утврдени во Делот I од оваа Конвенција.

ДЕЛ I-ПРАВА И СЛОБОДИ

Член 2-Право на живот

1. Правото на живот на секој човек е заштитено со закон. Никој не смее намерно да биде лишен од живот, освен при извршување на судска пресуда со која лицето е прогласено за виновно за извршување на деликт, санкциониран со ваква казна.

2. Лишувањето од живот нема да се смета за спротивно на овој член доколку настапило како резултат на употреба на апсолутно неопходна сила;
 - a) при одбрана на било кое лице од незаконско насилство;
 - b) при законско лишување од слобода или спречување на бегство на лице, притворено во согласност со законот;
 - c) при законско спречување на немир или бунт.

Член 3-Забрана на мачење

Никој не смее да биде подложен на мачење, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Член 4-Забрана на ропство и принудна работа

1. Никој не смее да биде држен во ропство или ропска зависност.
2. Никој не смее да биде присилен да врши принудна или задолжителна работа.
3. За „принудна или задолжителна работа“, според овој член, нема да се смета:
 - 3.1. секоја работа која редовно се бара од притворените лица, согласно на одредбите од членот 5 од оваа Конвенција или за време на условниот отпуст од притвор;
 - 3.2. секоја служба од воен карактер или некоја друга служба наместо задолжителното служење на воениот рок, кога се работи за лица кои се повикале на приговор на совеста, а кое важи за оние земји кои тоа го дозволуваат;
 - 3.3. секоја служба која е наложена во случај на вонредна состојба или неред кој ги загрозува животот и благосостојбата на заедницата;
 - 3.4. секоја работа или служба која е составен дел на вообичаените граѓански обврски.

Член 5-Право на слобода и сигурност

1. Секој има право на слобода и сигурност. Никој не смее да биде лишен од слобода, освен во законска постапка, во долунаведените случаи:
 - 1.1. издржување на казна затвор по осудувачка пресуда на надлежен суд;
 - 1.2. законско лишување од слобода или притвор поради неизвршување на законски налог на судот или со цел обезбедување на извршување на обврска пропишана со закон;
 - 1.3. законско лишување од слобода или притвор на лице, со цел негово приведување пред надлежни судски органи, кога постои оправдано сомнение дека тоа лице сторило кривично дело или кога е тоа неопходно за да се спречи извршување на кривично дело или бегство на осомничениот по извршување на кривично дело;
 - 1.4. притвор на малолетник врз основа на судско решение за воспоставување на воспитна мерка или поради негово приведување пред надлежен судски орган;
 - 1.5. притвор со цел да се спречи ширењето на некоја заразна болест, на ментално заболени лица, алкохоличари, токсикомани или скитници;
 - 1.6. законско лишување од слобода или притвор на лице, со цел да се спречи негово илегално влегување во земјата или против кое се води постапка за негово протерување или екстрадиција.

2. Секој кој е лишен од слобода веднаш ќе биде известен, на јазикот што го разбира за причините поради кои е лишен од слобода и за сите обвиненија против него.
3. Секој кој е лишен од слобода или притворен согласно на одредбите од ставот 1 ц. од овој член навремено ќе биде изведен пред судија или друго службено лице овластено со закон да ја врши судската власт, ќе има право да му биде судено во разумен рок или да биде пуштен(а) на слобода во текот на судската постапка. Пуштањето може да се услови со барање на гаранција дека лицето ќе се појави на судењето.
4. Секој кој е лишен од слобода или притворен има право да изјави жалба, по која судот ќе одлучи во најкус можен рок и ќе нареди негово ослободување, доколку лицето било незаконски притворено.

Член 6-Право на правично судење

1. Секој, при определување на неговите граѓанските права и обврски или кога е кривично гонет, има право на правично и јавно судење во разумен рок, пред независен и непристрасен трибунал основан со закон. Пресудите ќе се изрекуваат јавно, но печатот и јавноста може да се исклучат во дел или во целиот тек на постапката заради заштита на моралот, јавниот ред или националната безбедност на едно демократско општество, потоа, кога заштитата на интересите на малолетен престапник или приватниот живот на странките во постапката тоа го наложува, или кога судот го смета тоа за стриктно неопходно, кога постојат посебни околности, при кои јавноста на постапката би можела да им наштети на интересите на правдата.
2. Секој кривично обвинет ќе се смета за невин сè додека не се докаже дека е виновен во согласност со законот.
3. Секој кривично обвинет ќе ги има следниве минимални права:
 - 3.1. да биде веднаш детално известен, на јазикот што го разбира, за природата и основата на обвинението против него;
 - 3.2. да има доволно време и адекватни услови за да ја подготви својата одбрана;
 - 3.3. да се брани самиот или од страна на бранител по свој избор, или доколку не располага со средства за бранител, да добие бесплатен службен адвокат кога интересите на правдата тоа го бараат;
 - 3.4. сам да ги сослуша или да овласти некој друг да ги сослуша сведоците кои што го теретат, како и да обезбеди присуство исослушување на сведоци во своја полза, под истите услови коиважат за сведоците што го теретат;
 - 3.5. бесплатно да добие преведувач доколку не го разбира или не го зборува службениот јазик на судот.

Член 7-Нема казна без закон

1. Никој нема да се смета за виновен за било кое кривично дело, сторено со чинење или пропуштање на дејствие, кое во времето на извршувањето не претставувало кривично дело ни според домашните, ни според меѓународните прописи. Ниту пак, ќе се изрече потешка казна од онаа која била пропишана во времето кога кривичното дело било извршено.
2. Овој член нема да се применува во однос на постапката и казната изречена на било кое лице, за било кое чинење или воздржување од дејствие, кое во времето кога е

сторено, претставувало кривично дело според општите правни принципи признати од страна на цивилизираните народи.

Член 8-Право на почитување на приватниот и семејниот живот

1. Секој има право на почитување на неговиот приватен и семеен живот, домот и преписката.
2. Нема да постои никаво мешање од страна на јавната власт при остварувањето на ова право, освен во согласност со законот и доколку е тоа неопходно во едно демократско општество за заштита на националната безбедност, јавната сигурност или економската благосостојба во земјата, за спречување на немири или извршување на кривично дело, за заштита на здравјето и моралот, или за заштита на правата и слободите на другите.

Член 9-Слобода на уверување, совест и религија

1. Секој има право на слобода на уверување, совест и религија, вклучувајќи го и правото на промена на религијата или уверувањето: и слободата да сам или во група, во јавност или приватно, ја изрази својата религија или убедување, преку почитување, поучување, богослужба и обред.
2. Слободата на изразување на религијата или убедувањето може да се ограничи само со закон и доколку е тоа неопходно во едно демократско општество во интерес на националната безбедност, јавната сигурност, здравјето или моралот или за заштита на правата и слободите на другите.

Член 10-Слобода на изразување

1. Секој има право на слобода на изразување. Ова право ја вклучува слободата на сопствено мислење и примање и пренесување на информации или идеи без било какво мешање на јавната власт и без оглед на државните граници. Овој член не ги спречува државите да доделуваат лиценци за работа на претпријатијата за радиодифузија, телевизиски пренос и кината.
2. Остварувањето на овие слободи, бидејќи со себе носи и одговорност, може да се подложи на формалности, услови, рестрикции или казни определени со закон и неопходни во едно демократско општество, во интерес на националната безбедност, територијалниот интегритет или јавната сигурност, за заштита од немири или кривично дело, на здравјето или моралот, репутацијата или правата на другите, за заштита од откривање на доверливи информации или за одржување на авторитетот и непристрасноста на правосудството.

Член 11-Слобода на собирање и здружување

1. Секој има право на слободно, мирно собирање и на здружување со други, вклучувајќи го и правото да основа и да стане член на синдикат за ги заштити своите интереси.
2. Остварувањето на овие права може да се ограничи само со закон и само доколку тоа е неопходно во едно демократско општество, во интерес на националната безбедност или јавната сигурност, за спречување на неред или кривично дело, за заштита на здравјето и моралот или за заштита на правата и слободите на другите. Овој член не го спречува поставувањето на законски ограничувања за припадниците на вооружените сили, полицијата или државната администрација.

Член 12-Право на брак

Од моментот кога ќе станат способни за брак, мажот и жената имаат право да склучат брак и да создадат семејство според домашното законодавство кое ја уредува оваа материја.

Член 13-Право на ефективен лек

Секој, чии права и слободи определени во Конвенцијата се повредени ќе има ефективен лек пред домашните органи, без оглед на тоа што повредата била сторена од лица кои вршеле службена должност.

Член 14-Забрана на дискриминација

Уживањето на правата и слободите, признати со оваа Конвенција, ќе се обезбеди на сите без дискриминација, без оглед на пол, раса, боја на кожа, јазик, религија, политичко или друго уверување, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, сопственост, род или друг статус.

...

Протокол кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи

Париз, 20-ти март 1952

...

Член 1-Заштита на сопственост

Секое физичко или правно лице има право на непречено уживање на својата сопственост. Никој нема да биде лишен од својата сопственост освен кога е тоа во јавен интерес и под услови определени со закон и општите принципи на меѓународното право. Предходните одредби на никаков начин не го спречуваат правото на државата да ги примени оние закони кои се неопходни за да се контролира користењето на сопственоста, согласно на општите интереси или да се обезбеди плаќање на даноците или други придонеси или парични казни.

Член 2-Право на образование

Правото на образование не може да му се оспори никому. При извршувањето на своите активности преземени во областа на образованието и наставата, државата ќе го респектира правото на родителите да обезбедат образование и настава согласно на своите верски и филозофски убедувања.

Член 3-Право на слободни избори

Високите договорни страни се обврзуваат да организираат слободни тајни избори во разумни интервали, под услови со кои ќе се обезбеди гласачите да можат слободно да го изразат своето мислење при изборот на законодавното тело.

...

Протокол бр. 4 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи

Стразбург, 16-ти септември 1963

...

Член 2-Слобода на движење

- 1 Секој кој законски се наоѓа на територијата на една држава, во рамките на нејзината територија, ќе има право на слобода на движење и на избор на своето место на престој.
- 2 Секој ќе биде слободен да напушти било која земја, вклучувајќи ја и сопствената.
- 3 Остварувањето на овие права може да биде предмет само на оние ограничувања кои се предвидени со закон и кои се неопходни во едно демократско општество, во интерес на националната безбедност, јавната сигурност, за одржување на јавниот ред и мир, спречување на кривично дело, за заштита на здравјето или моралот или за заштита на правата и слободите на другите.
- 4 Правата, предвидени во ставот 1 можат во определени области, да бидат предмет на ограничувања во согласност со законот, кои ги правдува јавниот интерес на едно демократско општество.

Член 3-Забрана за протерување на свои државјани

- 1 Никој не смее да биде избркан од територијата на државата чии државјанин е, било со поединечна или колективна мерка.
- 2 На никого нема да може да му се забрани правото на влез на територија на држава, чии државјанин е.

Член 4-Забрана за колективно протерување на странци

Колективното протерување на странци е забрането.

...

Протокол бр. 6 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи

Стразбург, 28-ми април 1983

...

Член 1-Забрана на смртна казна

Смртната казна ќе се забрани. Никој не смее да биде осуден на таква казна или погубен.

...

Извор: <http://prison.eu.org/IMG/pdf/MacedonianMacedonien.pdf>

Англиска верзија: www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN

Материјал за ученици 3.1

Распоред за тема 3 „Разноликост и плурализам“

	Агенда: преговарање за заедничка дефиниција на општото добро	Временски буџет (минути)
Лекција 1	Разноликост на индивидуални мислења: учениците ги одредуваат нивните политички приоритети	
	1.1. Учениците ги одредуваат политичките цели	25 минути
	1.2. Учениците ги анализираат нивните одлуки	15 минути
Лекција 2	Плурализам: учениците прават политички партии за да ги остварат нивните цели	
	1. Учениците го одредуваат профилот на партиите	15 минути
	2. Настан за публицитет: партиите го презентираат нивниот профил	10 минути
	3. Предавање на наставникот: концептот за општото добро.	5 минути
	4. Учениците дискутираат за нивните преговарачки стратегии	10 минути
Лекција 3	Преговори: дали ние (или мнозинството) можеме да се согласиме на политичка цел (општо добро)?	
	1. Учениците ги одредуваат нивните цели	10 минути
	2. Учениците преговараат на тркалезна маса	30 минути
Лекција 4	Размислување за темата	
	1. Учениците размислуваат за искуството	20 минути
	2. Последователна дискусија.	15 минути
	3. Учениците даваат повратна информација.	5 минути

Материјал за ученици 3.2

Учество во демократијата – основни правила и принципи

Учество во демократијата значи учество во преговори за општото добро

Во демократиите, секој – индивидуалец или група може да учествува и да ги промовира своите интереси и идеи. Конечната одлука можеби нема целосно да ги исполни нашите цели, но ако не учествуваме никој нема да ги забележи нашите интереси.

Во демократиите, одлуките и решенијата се наоѓаат преку контроверзија и натпревар на интереси и идеи. Согласноста се добива преку добар компромис кој сите партии, или мнозинството можат да го прифатат. Таа одлука може привремено да се смета за дефиниција на **општото добро**.

Контроверзиите и политичката конкуренција создаваат елемент на борба. Затоа многу е важно сите играчи во политичката арена да се согласат за рамка на правила, која е базирана на принципот на заемна почит.

Основни правила и принципи за преговори и контроверзии во демократијата

1. Јасност и заемна почит

„Не го одобрувам тоа што го велите, но до смрт ќе го бранам вашето право да го кажете тоа.“

Волтер (1694-1778)

Ова значи дека ги третираат личностите со различни интереси и погледи како ваши противници, но не непријатели. Вие не се борите, вие сте вклучени во нешто што е повеќе како спортски натпревар.

2. Човековите права постојат за сите

Човековите права го создаваат принципот за ненасилството. Политичкиот натпревар се прави со зборови, аргументи, идеи, шарм и духовитост.

3. Желба за компромис

Пробајте да најдете двострано позитивни решенија.

Ако тоа не успее, гледајте двете страни да имаат нешто за кое ќе се согласат.

Избегнете ги решенијата во кои има победник и губитник, без разлика кој е.

4. Совети при преговарањето

Имајте јасна идеја за вашата цел. Играчите кои знаат што сакаат често победуваат од оваа единствена причина.

Обидете се да го разберете гледиштето на другите. Концентрирајте се на што можете да се согласите наместо на што не можете да се согласите – барајте заеднички интереси и работете на тоа. Но бидете многу јасни за точките кои ви се вам битни. Не прифаќајте решенија кои сметате дека се неправедни или неефикасни и не ги предложувајте на други.

Обидете се да се концентрирате на проблеми кои дозволуваат компромис, поточно се' што може да се измери или стави во бројки – на пример дистрибуција на ресурси, пари, земја или време. Избегнувајте спорови за колективни идентитети (боја, етничко потекло).

Материјал за ученици 3.3

Создавање на политичка партија

1. Предлог – агенда

1. Изберете претседавач, говорник, раководител на време и два записника (видете ги упатствата за улоги подолу).
2. Согласете се на предлог – агендата – со или без измени (гласање на мнозинството)
3. Што не спои заедно?
 - Кој е мојот основен приоритет? Исказ од секој член, без дискусија.
4. Одредување на **политичкиот профил** на нашата партија:
 - Кој е нашиот политички поглед: Дали сакаме да усвоиме еден од основните четири погледи? Или дали сме некаде помеѓу? Дали мораме да одредиме нов поглед?
 - Кои се нашите главни грижи? На пример, дали се грижиме за некои одредени групи? Или дали одредуваме клучен проблем или прашање? На кое ниво работиме – локално, национално, европско, глобално?
 - Какво име ќе и дадеме на партијата? Кое име највеќе го изразува нашиот профил? (Прикажете го вашето име на вашата табла на ѕидот.)
5. Цели: кој е нашиот најголем приоритет? Дали имаме други цели?
6. Стратегија: како да ја освоиме поддршката?
 - Кој ги има истите цели – кој го има истиот поглед?
 - Дали сме спремни на компромис? За што имаме јак став?

2. Упатства за улогите

Претседавач

Во демократската заедница, организациите како што се политичките партии мораат да функционираат како демократски микро-заедници (видете го материјалот за ученици 3.1). Вашата задача е да се осигурите дека се внимава на процедурата и човековите права на вашите состаноци. На пример, секој има еднаква шанса за изразување на неговото мислење.

Вие сте одговорни за агендата на состанокот. Ако дискусијата стане прекомпликувана поради тоа што се зборува за повеќе проблеми во исто време, го истакнувате ова на групата и предложувате кој проблем да се обработи прв.

Говорници и записници

Вие сте „раководители со публицитетот“ и сте одговорни за „производот“ кој има смисла и добро се „продава“ – името на вашата партија, искажување на вашата цел или цели. Дали другите луѓе лесно ќе ве разберат? Дали вашиот изглед ќе им се допадне?

Вие ќе ја претставувате партијата на настанот за публицитет во 3-тиот час. Обидете се да им се допаднете на учениците кои се немаат приклучено во партија и обидете се да ги освоите членовите од други партии, посебно тие кои се најблиску до вашите погледи. Проверете кај наставникот за тоа колку време имате.

Групата треба да размисли на која начин записниците, а можеби и сите членови на партијата, можат да придонесат за рекламирањето, пр. со правење на флаер или постер. Проверете кај наставникот за тоа кои материјали ви се на располагање, или сами снабдете ги.

Раководител со време

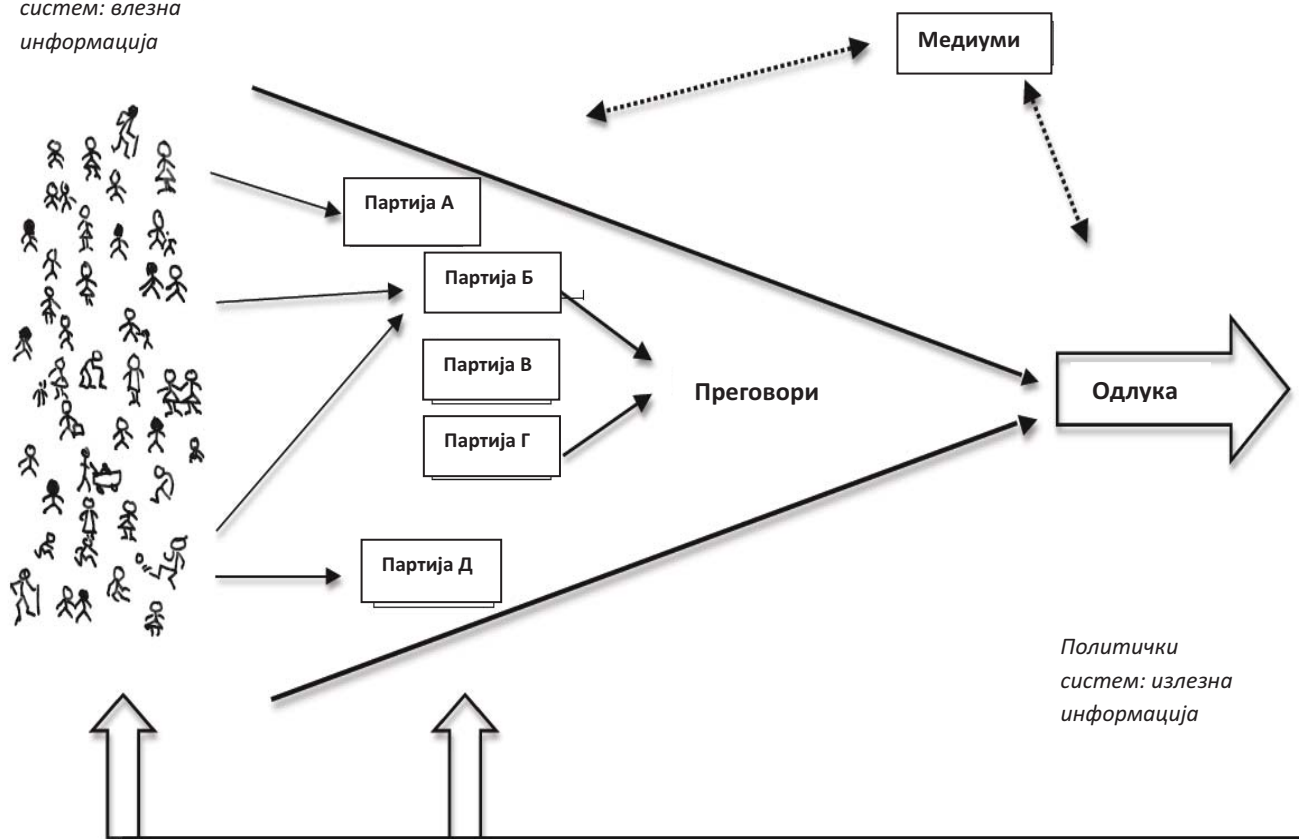
Претседавачот е „раководител на демократијата“, а вие сте „раководител на ефикасноста“. Вашата задача е да внимавате на времето кое го трошите на состанокот за вашата група да не остане без време.

Совети: предложете да се додаде временска рамка на агендата пред да започнете. Интервенирајте ако групата почнува да доцни и предложете како да се прилагоди планот. Групата решава што ќе стори, но вие ги давате можностите.

Материјал за ученици 3.4

Како демократскиот политички систем се справува со разноликоста и плурализмот?

Политички
систем: влезна
информација

Лекција 1

Индивидуалците изнесуваат навистина различни цели и интереси

Лекција 2

Медијацијата на интереси преку репрезентативно владеење (партии, лобија, НВО) или директно владеење (референдум).

Лекција 3

Излезната информација е политичка одлука која влијае на сите членови на општеството. Нивната реакција дава нови придонеси.

Сите играчи се согласуваат за рамка на правила и принципи:

- заемна почит и лично достоинство;
- човекови права;
- ненасилство;
- натпревар на интереси и цели;
- желба за компромис;
- гласање на мнозинството;
- за општото добро се гласа, не е предефинирано од кој било играч

Материјал за ученици 3.5

Концептот за општо добро: белегот на демократијата и диктаторството

La multitude qui ne se réduit pas à l'unité est confusion;

l'unité qui ne dépend pas de la multitude est tyrannie.

(Разноликоста која не може да се сведе на единство е збунетост;

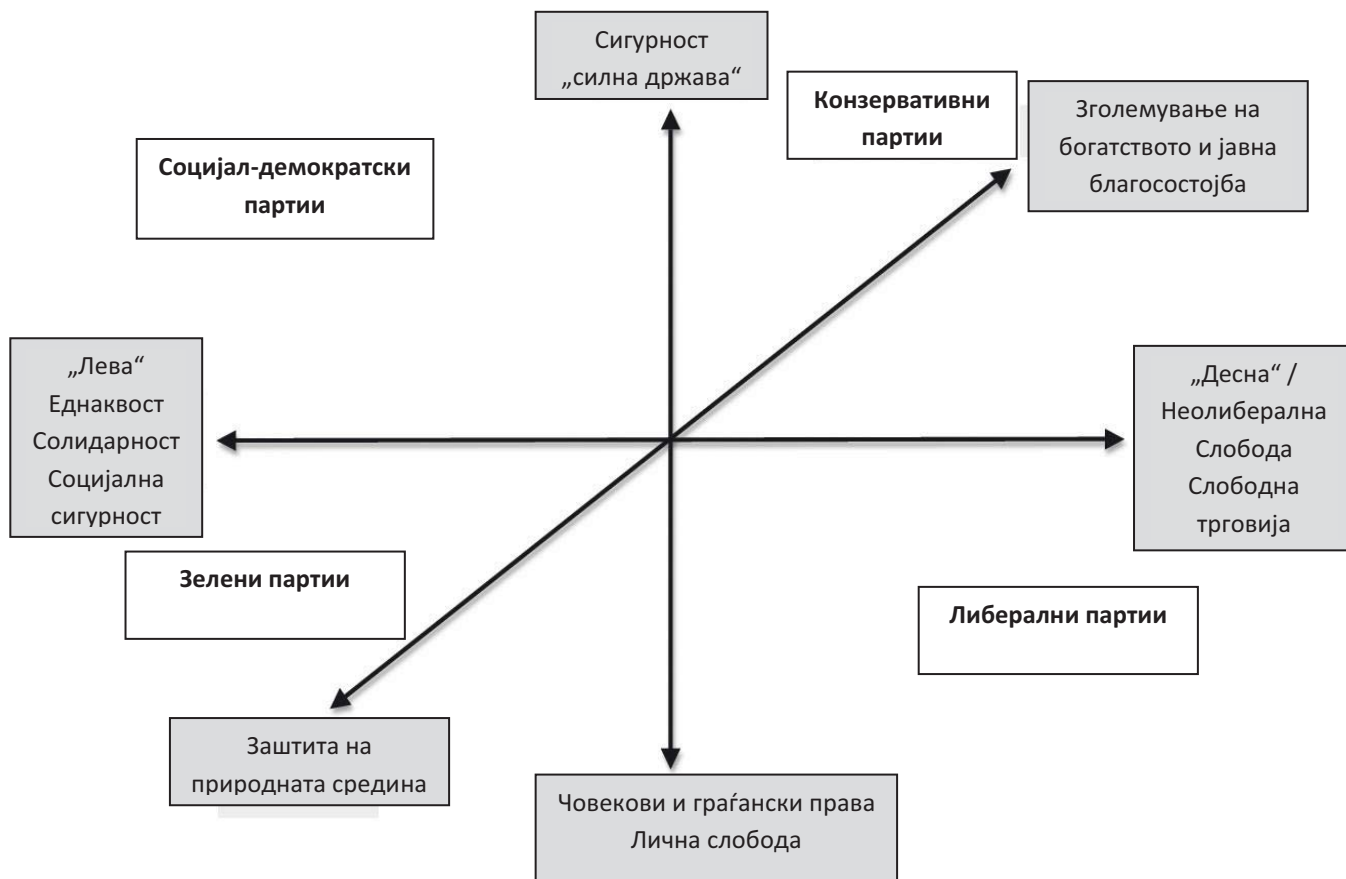
единството кое ја игнорира разноликоста е тиранија.)

Блез Паскал (1623-62)

Преговарање за општото добро во плуралистичките демократии	Наметнување на општото добро со авторитарна власт и диктаторство
<p>Во плуралистичките демократии, за општото добро се преговара и дебатира. Никој не го знае резултатот однапред (АВ?). Обидите и грешките се често вклучени, така што одлуките можат, а некогаш и мораат да се поправат. Политиката е процес на колективно учење преку контроверзна дебата; на крајот, мора да се направи одлука.</p>	<p>D1: Општото добро може објективно да се одреди преку божјо проникнување или научна анализа (пр. марксизам – ленинизам). Само владејачката елита е способна да го направи тоа (D2!). Општото добро ги оправдува сите средства, вклучувајќи сила, за да се надмине отпорот и опозицијата (X). Критичарите на D1 и D2! се прогласени за непријатели.</p>
<p>Во плуралистичките демократии, групите промовираат различни цели, интереси и вредности (цели А и В). Секоја група се бори за своите цели (a1, a2, b1, b2), обидувајќи се да влијае на конечната одлука во нивна корист (ААВ?- ВВА?) Плурализмот создава конкуренција и контроверзија. Слободните медиуми ги поддржуваат живите дебати.</p>	<p>Во диктатурите, групите или индивидуалците кои промовираат алтернатива или искажуваат критицизам се замолчени (X симбол). Правото на учество се дава само на поддржувачи на режимот. Медиумите се цензурираат. Владејачот одлучува кои проблеми, интереси или цели ќе се стават во политичката агенда.</p>
<p>Контроверзијата се смета како потребна и продуктивна за постигнување на договор и компромис. Одлуките се отворени на критичарски осврти.</p>	<p>Согласноста е наметната и преодредена од владејачот. Контроверзијата се смета за нехармонична и опасна, бидејќи тешко се контролира.</p>

Материјал за ученици 3.6

Мапа на социјални поделби и политички партии

Секое општество има неколку основни конфликтни констелации, наречени **поделби**.

Лево-десната поделба се случува во сите капиталистички земји со слободен пазар. Поделбата датира од индустриската револуција во 19-тиот век. Другите две поделби се поскорешни

Поделбата на природната средина наспроти економскиот раст влезе во агендата во 1970-тите години.

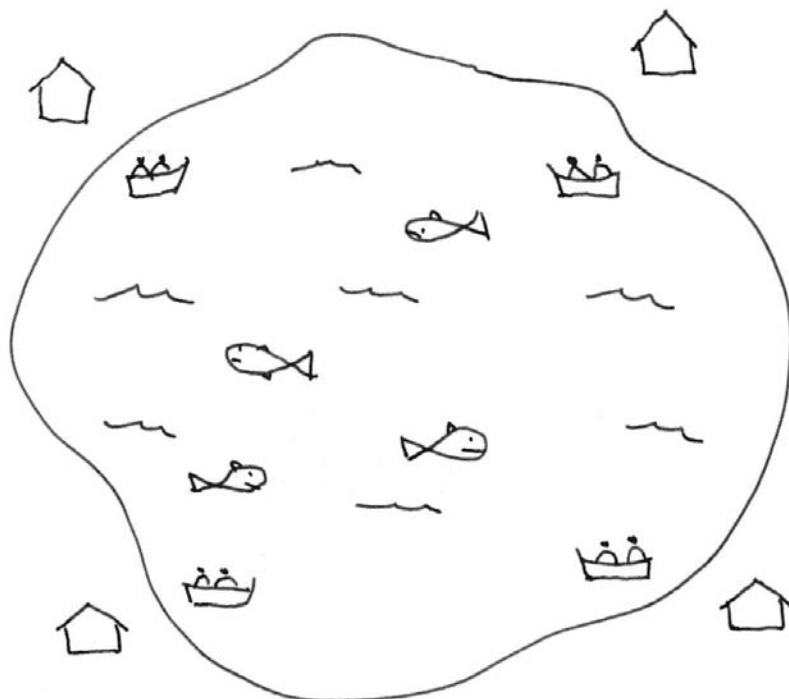
Поделбата „силна држава“ наспроти граѓански права се реактивираше во борбата против тероризмот по 11-ти септември 2001.

Системот на политички партии ги отсликува овие поделби. Тие претставуваат групни интереси и даваат приоритет на одредени поделби.

Секое општество има своја специфична структура на поделби. Колку повеќе поделби има, толку потешко е да се владее со тоа општество.

Материјал за ученици 4.1

Случај: конфликтот во рибарската заедница

I. Риболовната заедница

Замислете едно големо езеро полно со риби. На бреговите има четири мали села во кои живеат рибари – риболовната заедница. Секое село праќа екипа која лови риби. Во затворената сезона, рибарите оставаат рибниот фонд да се регенерира, а тие ги поправаат нивните мрежи и чамци. Немаат од што друго да живеат освен од риби. Тоа што не го јадат со семејството можат да го продадат на најблискиот пазар. Со овој приход рибарите се хранат, облекуваат и имаат дом за себе и нивните семејства. Нивниот животен стандард е скромно, но доволен.

II. Конфликтот за неправилното раководење со ресурси

Во последните две или три години, се создал сериозен конфликт во риболовната заедница. Некои рибарски екипи се обиделе да го зголемат приходот со ловење повеќе риби. Сега стапката на размножување е опадната, а рибниот фонд е намален за половина за три години. Риболовната заедница се соочува со серија на проблеми:

1. Намалувањето на рибниот фонд, со опасност за целосно истребување;
2. намалување на целосниот улов на риби;
3. разликата меѓу две сиромашни и две богати рибарски села („победници и губитници“);
4. опасност од насилно конфликт меѓу рибарските села.

Ова е конфликт поради неправилно раководење со заеднички ресурси. Се базира на три работи кои меѓусебно се засилуваат:

1. Има стимулација за рибарите да ловат повеќе риби;
2. Има целосно отсуство на правила, па рибарите можат да прават што сакаат;
3. Рибарските екипи не комуницираат едни со други.

III. Анализа на конфликтот („дијагноза“)

1. Стимулација за исцрпување на рибниот фонд

Секој рибар знае дека заедницата зависи од рибниот фонд и затоа разумно е да остави рибниот фонд целосно да се обнови.

Од друга страна, секој рибар знае дека ако неговата екипа улови една риба повеќе, рибниот фонд веројатно нема да страда. Тоа би направило разлика во приходот на екипата, а трошоците – грижата за рибниот фонд – е на сметка на целата заедница. Оваа нееднаква дистрибуција на додатната заработка и додатните трошоци е предност за рибарите кои ловат повеќе риби. Ова е стимулација за прекумерен риболов. Од индивидуалната перспектива на рибарите, логично е да се лови повеќе риби.

Додатен приход (+100%) Додатни трошоци -25%	Додатна заработка (+75%)	Тоталниот додатен приход и профит оди кај екипа бр.1	Екипа 4 -25%	Додатен приход (+0%) Додатни трошоци (4x – 25%)
			Екипа 3 -25%	
		Екипа 2 -25%		
	Додатни трошоци (-25%)	Екипа 1 -25%		
Екипа број 1 со екстра улов		Риболовна заедница (сите четири екипи)		

Една екипа фаќа повеќе риби: нееднаква дистрибуција на додатниот приход, додатни трошоци и додатен профит за риболовната заедница

Сите рибари се свесни за оваа стимулација и целосно се информирани за ефектите кои секој ги создава. Најлошото сценарио е доста веројатно – тие сите го прават истото, и фаќаат повеќе риби. Како резултат, рибниот фон е исцрпен и веќе не може целосно да се регенерира. Се создава суров круг, бидејќи рибарите можат да компензираат за нивната загуба на приходи единствено со поголемо исцрпување на рибниот фонд.

2. Отсуство на правила

Рибарите делуваат вака бидејќи нема никакви правила – никакво водство, сигурност, општествени цели ниту санкции. Како што стојат работите, секој рибар може да прави како што сака и сè што лови му припаѓа нему.

Со овие околности, однесувањето на рибарите не е изненадување – од друга страна, ефектите врз заедницата и рибниот фонд се катастрофални.

3. Отсуство на комуникација

Досега, рибарите не се сретнале и разговарале за нивната ситуација. Тие прават како што мислат дека е најдобро и реагираат на одлуките кои ги направиле другите екипи.

4. Ефектот на неправилно раководење со ресурсите

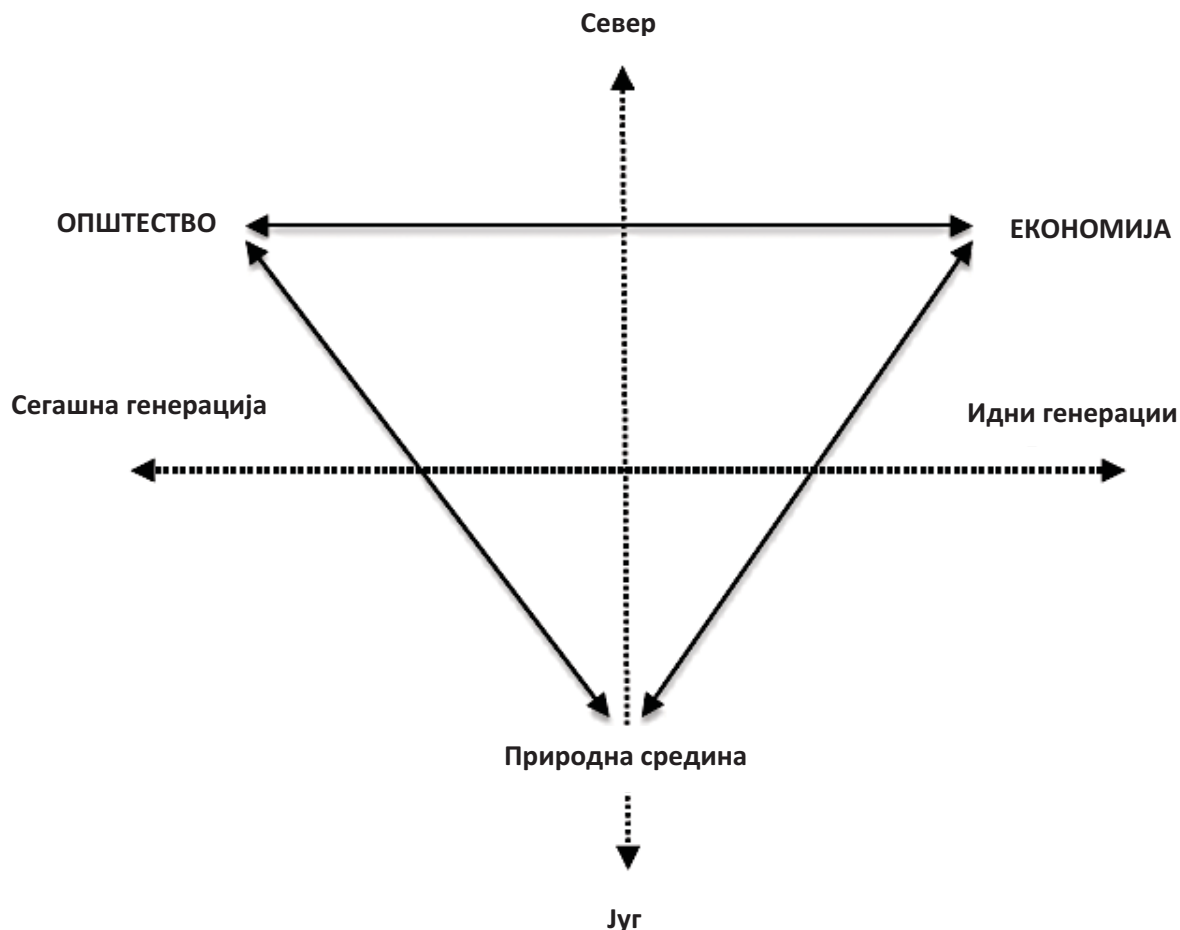
Моделот на одржливост помага да се прецизира штетата која е направена од неправилното раководење на рибарите и може да помогне за одредување на модел на алтернативна политика (видете ги материјалите за ученици 4.2 и 4.4).

IV. Решавање на конфликтот

„Дијагнозата“ на конфликтот треба да се земе предвид кога се бира „терапијата“.

Материјал за ученици 4.2

Моделот на одржливи цели

Како да се чита овој дијаграм

Овој модел ги интегрира трите цели на одржливост и ги сместува во историска и глобална димензија:

1. „Природна средина“: заштита на природната средина и на ресурсите;
2. „Економија“: економски раст (продуктивност, резултат, богатство);
3. „Општество“: социјална кохезија, праведна дистрибуција на богатството;

Двостраните стрелки покажуваат дека целите кон кои покажуваат заемно се поддржуваат или се поништуваат.

Материјал за ученици 4.3

Примена на моделот на одржливост во риболовната игра:

како да „уловиме што е можно повеќе риби“?

Цели на моделот на одржливост	Што треба да постигнеме во риболовната игра
Економија: Економски раст, зголемување на благосостојбата	
Општество: Распределба на стока во заедницата	
Природна средина: Заштита на природната средина и ресурси	
Долгорочна стабилност: Постигнување на одржливите цели денес и во иднина	
...	

Материјал за ученици 4.4

Која е оптималната рамнотежа меѓу размножувањето на рибите и ловењето?

Рибниот фонд создава поголеми или помали количини на нови риби, во зависност од количината на риби која останува во езерото кога ќе заврши сезоната. Колкав е рибниот фонд кој создава најголема количина на нови риби? Одговорот на ова прашање го дава клучот од одржливиот риболов.

Рибниот фонд на крајот на сезоната во тони

Рибен фонд на крајот на сезоната	Регенерирање (создавање на нови риби)	Рибен фонд на почетокот на новата сезона
80	29	109
85	31	116
90	34	124
95	39	134
96	40	136
97	41	138
98	42	140
99	42	141
100	42	142
101	41	142
102	40	142
103	40	143
104	39	143
105	39	144
110	36	146
115	32	147
120	28	148

Оваа табела ги покажува врвните стапки на регенерирање кое рибите можат да го постигнат. Овие стапки се идеални за одржлив риболов

Материјал за ученици 5.1

Подготовки за конференцијата за рамка на правила

Распоред

Временска рамка	Агенда	Материјали и ресурси
Лекција 1	Создавање на групи. Секоја група вклучува член од секое рибарско село.	Материјали 5.1, 5.2.
Лекција 1 Лекција 2	Групите прават предлог рамка на правила. Групите ги подготвуваат презентациите. Членовите на општеството ги усвојуваат правилата за процедурата и гласањето на конференцијата.	Материјал 5.2, 5.4. Хартиени табли и маркери.
Лекција 3	<i>Пленарен состанок:</i> Групите ги претставуваат предлозите. Членовите на заедницата ги споредуваат и оценуваат предлог-правилата. Членовите на заедницата дискутираат за која рамка да ја усвојат.	Материјал 5.3.
Лекција 4	<i>Конференција:</i> Членовите на заедницата прават кратки промотивни говори за моделот кој го одбрале. Тие ја применуваат рамката на правила со гласање на мнозинството. <i>Размислување:</i> Учениците размислуваат за нивното искуство	Материјал 5.4. Листови од бела А4 хартија, пенкала, маркери.

Зошто треба да ја играте играта на одлучување?

Методот кој е применет во распоредот погоре е игра на одлучување. Причината заради која е одбран овој метод е следната.

Играта функционира како модел. Ги прикажува важните аспекти на реалноста и ги покажува јасно бидејќи изостава многу други детали. Сите држави имаат некаков вид на основна рамка, или устав кој ги поставува правилата за донесување одлуки и решавање конфликти. Без

ваквата рамка, членовите на заедницата ќе немаат поддршка за решавањето на нивните конфликти и ќе се впуштат во насилство.

Кога учествувате во демократијата, вие ги практикувате правата кои ви ги дал уставот на вашата држава. Најдобриот начин да се разбере како рамката на правила и закони функционира во вашата земја е самите вие да создадете рамка. Оваа игра на одлучување ја дава таа задача.

Материјал за ученици 5.2

Основни прашања кои треба да се забележат при создавањето на институции

Кога создавате рамка на правила, вие правите некои основни избори. Одлучувате кој модел на владеење (одлучување) го претпочитате и кој треба да ги поседува рибите кои се ловат. Можете да создадете различни комбинации со овие основни форми и да добиете многу различни решенија.

	Владеење	Хиерархија (државен авторитет)	Соработничка мрежа
Сопственост			
Приватен имот			
Јавен имот			

Деловите подолу даваат повеќе информација за различните можности.

1. Избирање на модел на владеење

Клучен фактор	Држава	Локални мрежи
Клучни концепти	Моќ и власт	Лични односи, комуникација и заеднички интереси
Принцип на создавање на рамка	Хиерархија (вертикала)	Партнерство (еднакво ниво)
Јаки страни	Мир и безбедност Законите јасно дозволуваат или забрануваат одредени однесувања на луѓето Ако се прекршат, законите може да се наметнат.	Висока стручност и флексибилност во решавањето проблеми и служејќи на интересите на луѓето Слобода да се импровизира и реагира брзо
Слабости и ризици	Опасност од злоупотреба на моќта Нефлексибилност Слаби стимулации за лична иницијатива	„Вето-играчите“ можат да блокираат одлуки Ако се прекршат правилата, тешко се наметнуваат.
Решенија	Демократија и човекови права Владеење на правото Проверки и рамнотежи во уставот	Морални санкции Култура на одговорност

2. Проблемот со сопственоста: кој го поседува уловот на риби?

Две основни опции, и критериуми за размислување:

	Приватна сопственост	Јавна сопственост
Правила на сопственост	Секој рибар е сопственик на тоа што го лови Тој може да прави што сака со уловот	Секој рибар го носи уловот до јавен претставник Рибите потоа се дистрибуираат на членовите на заедницата
Мотивација за рибарите		
Ефект на тоталниот улов на риби		
Ефект на рибниот фонд		

3. Понатамошни прашања за разгледување при создавањето на институции

- Дали сакате да одредите цел која мора да се постигне?
- Кој ја има моќта да донесува одлуки?
- Дали сакате да направите алатки за спроведување на правилата?
- Дали има опасност за злоупотреба на моќта?

...

Материјал за ученици 5.3

Споредба на рамки на правила

Критериуми за споредба	Нашиот предлог	Други модели		
		Бр. 1	Бр.2	Бр.3
А. Основи				
Хиерархија				
Деловни контакти				
Приватна сопственост				
Јавна сопственост				
Коментари				
Б. Правила				
Цели				
Моќ на одлучување				
Спроведување на закони				
Злоупотреба на моќта				
...				
Коментари				

Материјал за ученици 5.4

Процедурални правила за конференцијата – предлог верзија

Усвојување на процедурални правила

1. Општеството усвојува предлог на процедурални правила со мнозинство од 50% или повеќе од сите дадени гласови.
2. Ако не се предложат измени на овој предлог, тој може да се усвои со едно групно гласање. Измените треба да се изгласаат одделно.

Претседавач

3. Со гласање на мнозинството, се назначува член на заедницата како претседавач. Претседавачот може да учествува во гласањето за предлог-рамките, но не може да биде и говорник (правило бр. 5).

Крајни изјави за промовирање

4. Членовите на заедницата ја покажуваат наклонетоста кон одреден модел со кревање на рака. Тие формираат партии кои би лобирале за нивниот модел.
5. Говорникот прави промотивна изјава за неговата/нејзината партија која не трае повеќе од две минути.
6. За време на гласачката процедура, не е дозволено понатамошно дебатирање.

Гласачка процедура

7. Гласање: членовите на заедницата го усвојуваат предлогот со гласање. Сите гласови имаат иста важност. Членовите гласаат со кревање на рака.
8. Одлука од две фази: гласањето за предлозите се одвива во две рунди.
 - 8.1. Прва рунда: членовите гласаат за еден од предлозите.
 - 8.2. Втора рунда: повторно се гласа за двата предлога со најголем број на гласови. Заедницата го усвојува предлогот со највеќе гласови.
 - 8.3. Ако двата предлога добијат ист број на гласови, се прави дискусија пред повторување на гласањето.

Документација и авторизација

9. Записникот на предлогот ги пишува датумот и времето на конференцијата на крајот од документот за правилата.
10. Сите членови на заедницата го потпишуваат документот.

Материјал за ученици 5.5

Резиме: што можеме да научиме преку овие игри?

1. Развотокот на една заедница: серија на проблеми и решенија

Проблем	Решение
Како да преживееме?	Мораеме да се потпреме на природните ресурси кои ги имаме – рибите.
Како да го решиме нашиот конфликт од прекумерниот риболов?	1. Ни треба концепт на одржливост. 2. Ни треба рамка на правила за организација за нашите процеси на комуникација и одлучување.
1. Како да ја одредиме одржливоста?	Ни треба рамнотежа меѓу неколку цели. Всушност, ние мораеме да произведеме толку риби колку што рибниот фонд може да создаде без да се намали, за да се осигура стабилност за иднината. Мораеме да го делиме уловот праведно.
2. Какви правила ни требаат?	Во создавањето на рамката, ние мораеме да направиме избор меѓу различни принципи – да се воведат државна власт или да се развие мрежа на еднакви.
Како да ја спречиме злоупотребата на моќ?	Не треба да се дава преголема моќ на една личност. Уставите ги применуваат средните средства: проверки и рамнотежи, владеење на правото, давање статус на граѓански права на човековите права, ограничено време на власт, референдуми, кантонална и федерална автономија, слободен печат и медиуми.
Кој одлучува каква рамка на правила ќе добиеме?	Сите ние заедно. Ние ги предложуваме рамките, а потоа избираме и ги гласаме.
Како да го организираме овој процес праведно и ефикасно?	Правиме агенда. Ни треба специјална рамка на процедурални правила за кои треба однапред да се согласиме.

2. Заклучоци

- 1 Политиката е труд за да се совладаат проблемите кои влијаат на благосостојбата и опстанокот на заедницата. Институциите, како што се рамките на правила, се алатки за решавање на проблеми. Ако тие не ја исполнуваат нивната цел добро, тие можат и треба да се променат.
- 2 Конфликтите секогаш се дел од социјалниот и политичкиот живот. Иако конфликтите не можат да се отстранат, нивниот нарушувачки потенцијал може да се контролира.
- 3 Плановите на риболовната игра и играта на одлучување функционираат како модели. Тие се приближуваат доста блиску до историската реалност во нивното опишување на развојот на една заедница како серија на проблеми и решенија.
- 4 Реалноста се разликува од игрите во два важни аспекта. Прво, ние немаме толку точни податоци за нашите природни ресурси како што се дадени во играта. Второ, демократиите немаат демократски корени. Демократијата и човековите права не се воспоставени преку конференции, туку преку конфликти.

Материјал за ученици 5.6

Повратна информација за темите 4 и 5

Овој прашалник е алатка за помош во вашето размислување за вашето лично искуство при учењето. Исто така тој е важна информација за наставникот, за да тој/таа може да ги подобри часовите по ОДГ/ОЧП во иднината. Пишувајте на задната страна, или додадете уште листови хартија ако ви треба повеќе простор.

1. Во што најмногу уживав:

2. Што највеќе не ми се допадна:

3. Најважното и/или најинтересното нешто што го научив:

4. На што следно би сакал/а да работам:

5. Моето мислење за користењето на игри во ОДГ/ОЧП

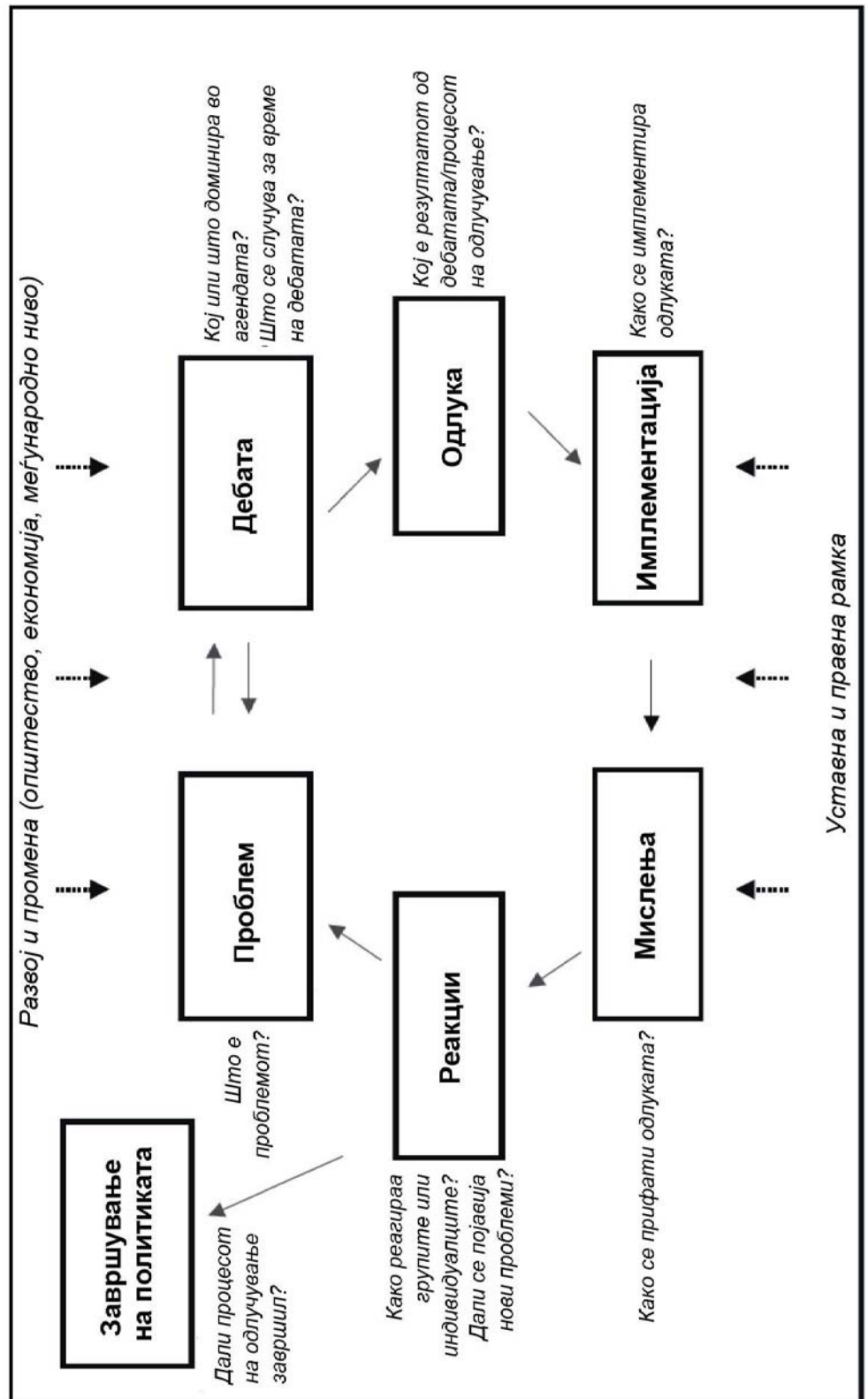
6. Предлози за наставникот:
 - а) Што функционираше добро – што треба да се промени?

 - б) Предлози за подобрување

7. Други точки – што друго би сакал/а да кажам:

Материјал за ученици 6.1

Модел на политички циклус: политиката како процес на решавање проблеми во заедницата

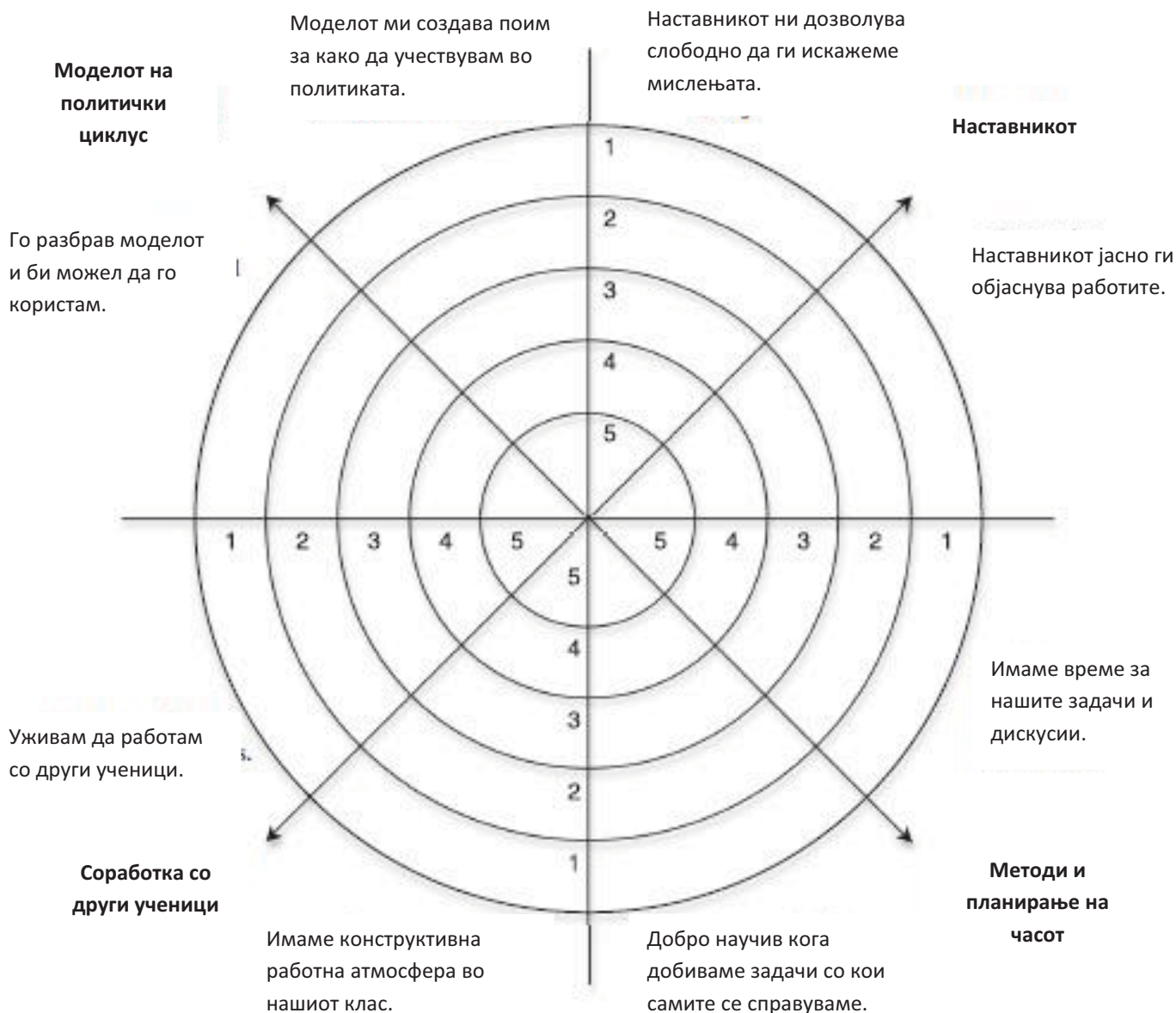

Материјал за ученици 6.2

Политичкиот циклус – алатка за набљудување и разбирање на процесите на политичко одлучување

Концепти и клучни прашања <i>Адаптирајте ги прашањата како што ви одговара</i>	Забелешки	Извори на информација
1. Тема Што е проблемот?		
2. Проблем Кој ја прави агендата? Што е проблемот? Дали сите протагонисти се согласуваат за нивната дефиниција на проблемот?		
3. Дебата Кој е вклучен? Кои се интересите и вредностите на протагонистите?		
4. Одлука Кој е резултатот? Дали одредени интереси имаат приоритет – или е одлука со компромис?		
5. Имплементација Како се имплементира одлуката? Кој е вклучен или одговорен? Дали има проблеми или конфликти?		
6. Мислења Кои индивидуалци, протагонисти, групи итн. го поддржуваат или критикуваат резултатот? Кое се нивните вредности, идеологии и интереси?		
7. Реакции Како тие реагираат? (Индивидуално, колективно?) Кои се нивните средства на покажување моќ и притисок?		
8. Нов проблем, стар проблем или решение? Дали има нова дебата за правење агенда? Кој е проблемот? Стариот или нов? Или дали одлуката донела решение кое го завршува процесот?		

1. Табла за пикадо (5: Потполно се согласувам – 1: воопшто не се согласувам)

2. Моја лична повратна информација

2.1. Најважните и најинтересни работи кои ги научив:

2.2. Што не ми беше интересно или корисно:

Материјал за ученици 7.1

Дали владеењето на мнозинството е неправедно за малцинството?

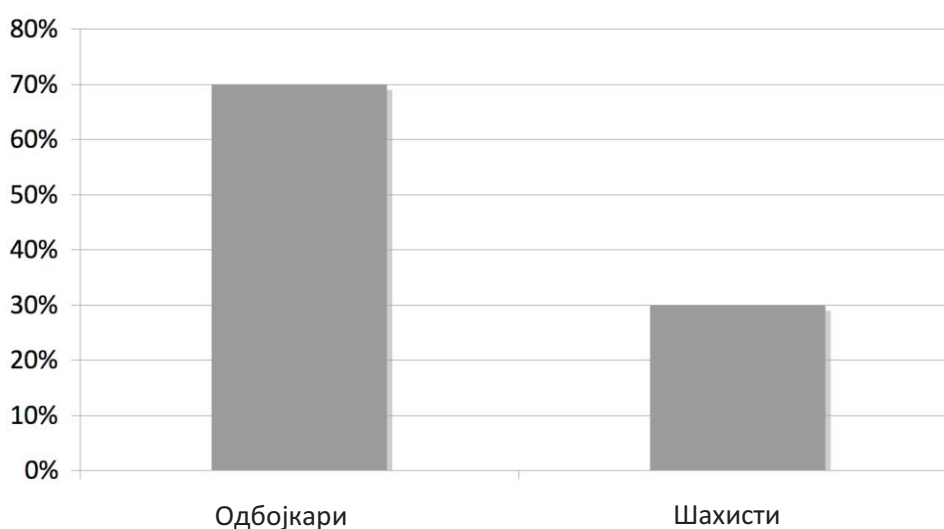
Случај

Еден спортски клуб има голем број на подготвени одбојкари и помал број на еднакво подготвени шахисти. И двете групи учествуваат во шампионатски натпревари и успеале во привлекувањето на нови членови. Секој член ја плаќа истата сума како годишен придонес кон клубот. Еднаш годишно се одржува состанок на кој членовите одлучуваат како да се трошат парите со мнозинско гласање. Одбојкарите имаат голем список на барања, вклучувајќи и редовна набавка на нови топки, нова опрема за тимот и обновување на одбојкарскиот терен. На шахистите им се потребни материјали за обука на почетници, некои книги и списанија, а исто така им треба и поголема просторија со повеќе табли шах, маси и столчиња поради зголемувањето на бројот на членовите.

Говорниците на одбојкарите и шахистите ги искажуваат нивните случаи. Тогаш се одлучува со гласање на мнозинството. Секоја година шахистите се надгласани од одбојкарите. Сите пари одат за одбојкарските проекти, а шахистите мораат да се помират со тоа што го имаат.

Сега шахистите стануваат фрустрирани и нетрпеливи. Сепак, нивните придонеси се трошат на одбојкарските проекти. Тие се чувствуваат како граѓани од втора класа, а некои шахисти веќе изкажале желба да се поделат во два одделни клубови.

Повеќето од одбојкарите ги вртат главите. Мнозинството има моќ – таква е демократијата. Ако си надгласан – тоа е дел од играта. Но некои од одбојкарите сметаат дека ова гледиште е преедноставно, и фер играта значи дека треба да се прифатат и интересите на шахистите. Но како?

Структура на членството во спортскиот клуб – едноставен пример за плурализмот. Плуралистичките општества имаат иста структура, но секако посложена. Различни групи имаат различни интереси кои можеби се спротоставени. Колку посложено е општеството, толку поголем е потенцијалот за конфликт. Демократијата и човековите права нудат алатки за праведно решавање на овие проблеми, а значи по мирен пат.

Случајот е адаптиран од: Дејвид Милер, *Политичка филозофија. Многу краток вовед*. Оксфорд, 2003, стр. 5.

Материјал за ученици 7.2

Како демократиите се грижат за заштитата на малцинствата?

Проблемот за тоа како треба да се урамнотежат правата на мнозинствата и малцинствата е основен проблем на сите нивоа од заедницата, од мали клубови до државно ниво. Од една страна, во демократијата мора да се почитува волјата на мнозинството. Од друга страна, мораат да се почитуваат и интересите на малцинствата. Ако има група на трајни губитници кои чувствуваат дека се дискриминирани, тоа може да доведе до сериозни конфликти во една заедница.

Во уставите на демократиите, обично се применуваат две решенија – и двете го ограничуваат тоа што го одлучува мнозинството. Едното решение е да се ограничи моќта на мнозинството со давање право на автономија на помалите групи (федерален или кантонален модел). Другото решение е да се вклучат човековите права како граѓански права. Тогаш овие права ги штитат индивидуалците и малцинските групи, бидејќи мнозинството мора да ги почитува овие права.

1. Федералниот/кантоналниот модел

Малцинските групи формираат регионални целини во самата држава – федерални држави или кантони. САД, Германија или Белгија се примери за федерализам, а Швајцарија е пример за кантоналниот модел. Во рамките на помалите целини, одлучува мнозинството, а ова може да го вклучува правото да се контролира сопствениот буџет или да се учествува во националното законодавство. Демократските уставы се разликуваат во нивото на автономија која ја даваат на овие под-целини.

Оваа идеја може да се унапреди уште толку со менување на дефиницијата за мнозинство. Ако одредени одлуки бараат мнозински кворум од повеќе од 50-75% па дури и 100% - малцинските групи можат да влијаат на политичките одлуки, а можат дури и да имаат право на вето.

2. Човековите права како малцински права

Човековите права функционираат како малцински права со ограничување на тоа што го одлучува мнозинството. На пример, да ги погледнеме овие членови од **Европската конвенција за човекови права на 4-ти ноември 1950.**

Член 5, Право на слобода...

Секој има право на слобода...

Член 14, Забрана на дискриминацијата

Уживањето на правата и слободите кои се изнесени во оваа Конвенција ќе бидат осигурени без дискриминација на каква било основа – пол, раса, боја, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, припаѓање на национално малцинство, имотност, раѓање или друг статус.

Членовите 5 и 14 се осврнуваат на два принципа од човековите права – слобода и еднаквост.

Граѓаните чии човекови права се прекршени во земја – членка на Советот на Европа можат да се жалатво Европскиот суд за човекови права.

Човековите права стануваат граѓански права штом станат дел од уставот. Во овој случај, тие се посилно заштитени бидејќи стануваат дел од правниот систем, но тие ваѓат само за граѓани на таа држава. Во некои држави, постои уставен суд како заштита на човековите права. За амандмани на уставот обично е потребно повеќе од едноставно мнозинство, така што малцинските групи можат да спречат промени кои не би биле во нивна корист.

материјал за ученици 7.3

Задача: Правење статут за спортскиот клуб

1. Направете комплет на правила (Член 1, Член 2, Член 3 итн. ...) кои ги решаваат следниве прашања:
 - Како треба да се распредели фондот меѓу групите?
 - Кој одлучува како да се распредели фондот?
 - Дали групите треба да имаат права на автономија?
 - Како да се примени принципот за недискриминација – да се заштитат правата и интересите на мнозинствата и малцинствата?
 - ... (ако сакате, вклучете други прашања кои мислите дека се битни).
2. Подгответе презентација на вашиот статут кој ги обработува овие прашања. Напишете ги вашите правила, ако треба во писмена форма, на лист хартија А4 кој ќе го прикачите на матрицата.
3. Овие прашања ќе служат како список за споредба на резултатите со тие на другите групи (видете го материјалот за ученици 7.4).

Материјал за ученици 7.4

Записник за презентации на групите: правење статута за микро-заедница

Запишете ги резултатите на вашата група во овој записник и вклучете ги идеите на другите групи во презентационата сесија.

Клучни прашања	Група 1	Група 2	Група 3	Група 4	Група 5	Споредба
Распределба на фондот						
Кој одлучува за распределбата ?						
Автономија на групите						
Принцип на недискриминација (мнозинство /малцинство)						
...						

Оцена на предлог-статутите – клучни прашања

1. *Праведност*: Дали овој статус праведно го решава проблемот со мнозинството/малцинството?
2. *Демократија*: Дали статутот го почитува принципот на владеење на мнозинството?
3. *Ефикасност*: Дали правилата за одлучување ќе функционираат добро?
4. *Балансирање и/или приоритизирање*: Дали статутот направил компромис меѓу различните интереси и принципи, или дал приоритет на едните или другите?
5. ...

Како да се применат овие прашања

Обидете се да го одговорите секое прашање по ред. Вклучете повеќе прашања ако сакате.

Ако одлучите да изоставите некое прашања за да се концентрирате на другите, објаснете зошто.

Запишете ги вашите расудувања, со причини.

Причините за овие упатства

Вие имате слобода да формирате свое мислење. Слободата на мислење и изразување се човекови права.

Следно, нема „погрешни“ или „точни“ одговори.

За да си помогнеме едни со други при разбирањето на нашите мислења, мораме да ги објасниме нашите причини. А тука, има разлики во квалитетот. Некои аргументи се поубедливи, повнимателно осмислени од другите.

Кога учествуваме во демократијата, внимателното размислување и добрите вештини за аргументација се важни кога сакаме да ја добиеме поддршката на другите луѓе за нашите цели. Затоа овие вештини се развиваат преку оваа задача.

Материјал за ученици 8.1

Предлози за проблем на дебатата

Вашата задача

1. Прво соберете ги сите идеи кои ви доаѓаат на ум и забележете ги - бура на идеи (анг. - *brainstorming*))
2. Подредете ги идеите во категории.
3. Потоа проверете ги според следните критериуми:
 - 3.1. Дали се бара да се направи избор или донесе одлука?
 - 3.2. Дали има добри причини да се расправа за и против одреден избор или одлука?
 - 3.3. Дали вие и другите ученици во класот знаете нешто за овој проблем?
 - 3.4. Дали мислите дека овој проблем ќе ги интересира учениците во вашиот клас?
 - 3.5. Дали вие и другите ученици ги имате потребните информации, или дали можете да ги најдете? (Можеби знаете доста од вашето секојдневно искуство; или можете да најдете податоци или извештаи од други извори, пр. книги, весници или интернет.)
Ако ги одговорите прашањата со „не“, вашиот предлог не одговара.
4. Одберете една или две идеи и најдете материјал ако е потребно. Можете да го формирате проблемот како теза или прашање со да/не.
5. Впишете го предлогот во категоријата која припаѓа, заедно со вашите имиња. Гледајте да ги предадете резултатите пред да заврши крајниот рок, за да можат сите други да го прочитаат вашиот придонес.
6. Исечете ја белешката подолу, пополнете ја и оставете ја каде што ви покажал наставникот. Додадете ги вашите материјали.
7. Прочитајте ја таблата и материјалите на другите ученици пред часот.

Белешка: Предлози за проблем на дебатата

Имиња:

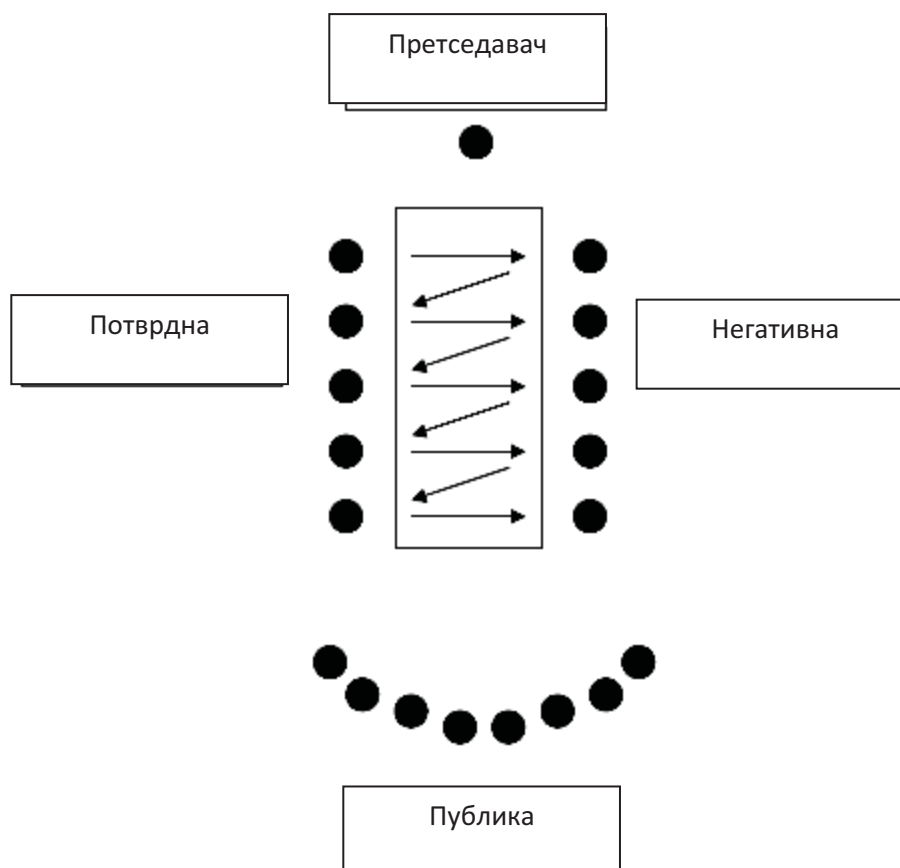
Проблем	Категорија (секојдневен живот, живот во училиштето, итн.)	Материјали

Материјал за ученици 8.2

Правила за дебатирање

Начин на седење

Претседавачот седи на чело на масата. Двете партии во дебатата седат спроти едни од други. Публиката седи на мало растојание од масата и треба да може да ги гледа двете партии. Ако е потребно, додатните столчиња за публиката треба да се наместат во неколку редови наместо да се зад една од партиите.

Ред на говорниците

Стрелките го покажуваат редот на говорниците во првата рунда на дебатата. Во втората рунда, редот едноставно се превртува, се додека не проговорил првиот говорник од потврдната страна. Потоа говорникот од негативната страна го има последниот збор; тимот може да избере член кој ќе ја даде оваа изјава – но не нивниот прв говорник, бидејќи ова би му/и дало две минути за говорење, а тоа не е фер за другиот тим.

Правила за дебатата

1. Првиот говорник на потврдната страна кој седи веднаш до претседавачот почнува. Потоа, како што е покажано со стрелките во дијаграмот, одговара првиот говорник од негативната страна. На овој начин, говорниците од двете страни говорат еден по еден. Кога ќе заврши последниот говорник од негативната страна, почнува втората рунда, овојпат во обратен ред.
2. Откако првиот говорник од потврдната страна проговорил, говорник од негативната страна (но не нивниот прв говорник) го има последниот збор.
3. Редот на говорење не смее да се менува.
4. Секој говорник има максимум време од една минута. Претседавачот внимателно го следи времето. Тој/таа дава знак кога се последните 10 секунди и откако ќе заврши времето за говорење, говорникот може да ја заврши реченицата и потоа да запре. Вишокот време не може да се префрли на друг говорник.
5. Забрането е прекинување на говорник.
6. Публиката не смее да учествува во дебатата.
7. По дебатата, публиката има пет минути да ги размени импресиите и мислењата. Потоа гласаат со кревање на рака.
8. Во гласањето, се бројат гласовите со „да“ и „не“. Мнозинството го добива гласањето.

Совети за говорниците во дебатата

1. Со исклучок на првиот говорник од потврдната страна, потрошете ја приближно првата половина на вашиот исказ за да побиете исказ од спротивната страна, а потоа претставете нова точка.
2. (За првите говорници.) Искажете го вашиот предлог – кажете која одлука сакате да ја видите.
3. Кога се подготвувате за дебатата, прво разменете идеи (brainstorming). Потоа одлучете во кој редослед сакате да ги преставите вашите ставки и назначете ги на говорник. Почнете и завршете со посебно силна и импресивна ставка.
4. Можете да повторите или измените некој клучен аргумент за го „зацементирате“.
5. Последните говорници треба да ги сумираат аргументите на својата страна, истакнувајќи три или четири ставки. Што треба да запамети вашата публика по дебатата? Ако дебатата е за одлука која треба да се донесе, имајте јасна слика за тоа која е вашата допадливост кај публиката кога таа гласа по дебатата.
6. Говорете слободно. Не ги читајте вашите искази од белешки, туку остварете визуелен контакт со вашите противници и публиката.
7. Однесувајте се со почит кон противниците. Не навредувајте говорник, туку концентрирајте се на неговите аргументи.

Совети за публиката (видете го материјалот за ученици 8.5)

1. Пред дебатата, обидете се да ги предвидите аргументите кои двете страни би ги кажале/треба да ги кажат. Ова ви дава теоретска основа кога ќе ја слушате дебатата.
2. Забележувајте ги аргументите претставени од секоја страна – ако е можно во една реченица.

3. Поврзете ги аргументите кои се побиваат со стрелки или линии и запишете коментар. Кој аргумент ве убедил? (Чекорите 2 и 3 можат да ги направат неколку слушатели заедно.)
4. Истакнете кој аргумент посебно ве импресионирал.
5. По дебатата, споделете ги резултатите во групата. Потоа гласајте за предлозите кои ги предложиле двете партии.

Материјал за ученици 8.3

Плански лист за дебатните тимови

Име на говорникот <i>Ве молиме држете се до редот претставен во дијаграмот во мат. 8.2</i>	Аргумент	Белешки
1	<i>Препорачано: искажете го вашиот предлог</i>	
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10*	<i>Последен збор (резиме на клучните ставки)</i>	

*Говорниците со последен збор

Првиот говорник од потврдната страна го има последниот збор (видете го дијаграмот во мат. за ученици 8.2).

Потоа следи говорникот од негативната страна. Тимот одбира член кој ќе го направи ода, но не нивниот прв говорник бидејќи тој/таа би говорел/а две минути, што не е фер за другиот тим.

Материјал за ученици 8.4

Плански лист за претседавачите

Задачата на првиот претседавач – водење на дебатата

Претседавачот ја спроведува дебатата и внимава дебатирачите да ги следат правилата (видете го материјалот за ученици 8.2) и да се однесуваат меѓусебно со праведност и почит.

Претседавачот е неутрален и не тежнее кон некоја од дебатните екипи.

Всушност, претседавачот е управувач со времето. Никој од говорниците не смее да зборува повеќе од една минута. Во пракса, ова значи дека откако ќе заврши едната минута, говорникот може да ја доврши последната реченица и потоа мора да сопре. Ако е потребно, претседавачот учтиво но цврсто го прекинува говорникот и му дава збор на следниот говорник од другиот тим.

Опрема

- Штоперица или часовник кој прецизно ги покажува секундите. Мобилните телефони имаат функција на штоперица.
- Лист за забележување и молив.
- Жолто и црвено парче хартија или картон, А7 големина.
- Додатни материјали за ученици 8.2, 8.5.

Задачата на претседавачот за време на дебатата

1. Тој/таа ја отвора дебатата:

- Добредојде на тимовите, публиката и новинарите.
- Краток преглед на дебатата, без детали кои би помогнале на некоја страна.
- Потсетник за тимовите: фер-игра, почитување на правилата.
- Известување за правилата на време: по 50 секунди, претседавачот дава знак.
- По една минута, претседавачот го прекинува говорникот – за да обезбеди фер-игра.

2. За време на дебатата:

- Претседавачот тивко ја слуша дебатата.
- Тој го следи времето на говорење и го дава знакот на 50 секунди. (Доста често, претседавачот треба да го прави само ова.)
- Претседавачот интервенира ако говорниците го надминат времето за говорење од една минута.
- Претседавачот интервенира ако дебатирачите ил публиката на каков било начин го прекинат говорникот.
- При многу сериозни случаи на лошо или неправедно однесување, претседавачот го покажува жолтиот или/и црвениот картон на говорник. Црвениот картон значи дека говорникот мора да ја напушти дебатата.

3. По дебатата:

- Претседавачот изјавува дека дебатата е затворена.
- Претседавачот се заблагодарува на дебатирачите и публиката.

Улогата на претседавачот по дебатата

По дебатата, публиката има кратка дискусија за дебатата (пет минути) и потоа гласа за тоа која страна претставила поубедливи аргументи.

Втората задача на претседавачот – водење на гласањето на публиката и дискусијата

1. Последователната дискусија

- Претседавачот најавува дека публиката има пет минути во кои ќе ги размени мислењата за дебатата. Столчињата се преместуваат во круг или полукруг со што учениците би можеле да се гледаат едни со други.
- Секој член на публиката направил забелешки за време на дебатата и размислил за прашањето која група била поубедлива. Претседавачот бара да се гласа со кревање рака – пробно гласање.
- Потоа учениците со различни мислења земаат збор. Претседавачот ги замолува да ги разменат нивните мислења на истиот начин на кој правеа дебатерите, бидејќи времето е ограничено.
- По пет минути претседавачот ја завршува дискусијата.

2. Гласањето

- Претседавачот го најавува гласањето. Тој/таа го повторува проблемот и прашањето на кое се гласа: кој тим ве убеди повеќе – потврдниот или негативниот? Нема повеќе дискусија во оваа фаза. Претседавачот замолува ученик да ги забележи резултатите од гласањето на табла.
- Претседавачот прво ги замолува учениците кои се убедени од потврдната страна да ги кренат рацете. Тој/таа ги брои и го спроведува гласањето за негативната страна на ист начин.
- Конечно, учениците кои се воздржани – кои не гласале за ниедна страна – се повикани и избројани.
- Претседавачот го чита резултатот од гласањето, но не коментира за него. Тој/таа се заблагодарува на публиката за нивното гласање и дискусија и ја завршува сесијата.

Материјал за ученици 8.5

Евидентен лист за публиката

1. Бура на идеи: кои аргументи ги очекуваме?		
Потврдна	Негативна	Забелешка
2. Евиденција за дебатата		
Потврдна	Негативна	Забелешка
3. Мојот глас (објаснете ги причините)		

Материјал за ученици 8.6

Работен лист за новинари

Задачата

Формирајте три тандем-тимови.

Напишете новинарска сторија за дебатата и презентирајте ги вашите статии во следниот час. Закачете ги на сидот, ако е можно во две или три копии.

Секој тим работи со различен тип на весник/месечно списание:

- таблоид;
- квалитетен весник;
- младинско списание.

Профилот на трите весника – тоа што го очекуваат читателите

Има некои општи правила за тоа како да се напише добра новинарска статија – видете го материјалот за ученици 9.1.

Но, од друга страна, секој весник известува на различна публика, така што вапата статија треба да им се допадне на оваа група на читатели ако сакате тие да го купат весникот кој вам ви дава работа. Тоа значи дека статиите ќе бидат доста различни, иако известувате за истата дебата. Погледнете како тоа се прави во вистински весник.

Тип на весник	Што очекуваат читателите ***Најголем приоритет/** важно /* убаво да се има				
	Забава	Слики	Информација (проблемот и аргументи)	Мислењето на младите луѓе	„личен печат“
Таблоид	**	**	**	*	***
Квалитетен весник	*	**	***	*	*
Младинско списание	**	**	**	***	*

Материјал за ученици 9.1

Создавање сиден весник – правење избори

Упатства за задачата

Вие ќе создадете ваш сиден весник. Подгответе ја оваа работа со размислување на вашите идеи. Кои приказни, статии и слики ги предлагате? Објаснете ги вашите причини, бидејќи ова ќе ви помогне кога ќе разговарате за конечните избори.

Точки за размислување (критериуми)	Вашите предлози	Вашите причини
<p>1. Релевантност Која е важноста на оваа приказна? Дали таа содржи важна или критичка информација која вашите читатели треба да ја знаат?</p> <p>2. Главна статија Главната статија треба да „фаќа око“ и да привлече потенцијални читатели. Дали можете да ја поткрепите статијата со додавање на слика?</p> <p>3. Фотографии Земете предвид слика со поттекст наместо приказна.</p> <p>4. Баланс на содржина Примери: Познато/непознато Позитивно/негативно Ударни вести/„човечки интерес“ Успешни приказни/приказни со конфликт</p>	1. Главна статија?	
	2. Други приказни?	
	3. Лидер (коментар) – за која приказна?	
	4. Фотографии – за кои статии?	
	5. Статии и теми со помала важност – што може да се изостави?	

Базирано на: Центар за медиумска писменост (2005), Пет клучни прашања кои можат да го сменат светот, Лекција 1с, стр. 21 (адаптирана); www.medialit.org

Материјал за ученици 9.2

Совети при создавањето на сиден весник

Назначете ги следните задачи на различни членови на тимови (видете ги информационите белешки подолу):

- главен уредник кој ќе го води состанокот
- Раководител со време за да ја надгледува продукцијата на вашиот весник
- презентер кој ќе ги објасни вашите одлуки во последователната пленарна сесија.

Предлог распоред

1. Преземете го или прилагодете го овој предлог-распоред.
2. Дискутирајте и одлучете кои теми да ги одберете – и отфрлите (материјал за ученици 9.1).
3. Назначете истражувачки или пишувачки задачи на секој член од тимот. Договорете се за распоред на вашата работа.
4. Извршете ја вашата работа за новинарските статии – истражување, пишување, собирање материјали и слики.
5. Уредете го вашиот сиден весник.
6. Изложете го весникот на час.

Информациони белешки

Главен уредник

Вие ја водите дискусијата и одлуките во вашиот тим. Внимавајте сите да имаат можност да ги споделат нивните идеи и мисли со тимот. Интервенирајте ако гледате дека некој не е слушан.

Предложете кои статии треба да се вклучат во вашиот весник.

Внимавајте тимот да работи ефикасно. Предложете работен распоред кој е реалистичен преку давање доволно време за основите – собирање информација и пишување.

Раководител со време

Вие го надгледувате распоредот на производството на весник.

Ако дознаете дека тимот заостанува со распоредот и ќе има проблеми со завршувањето, зборувајте со членовите на тимот и информирајте го главниот уредник.

Предложете начин на кој тимот би завршил на време.

Презентер

Во последователниот час, ве молиме направете кратка презентација на другите тимови за причините зошто вие:

- ја одбравте одредената тема како главна статија
- ги одбравте или отфрливте другите теми кои размислувавте да ги вклучите
- ги одбравте тие фотографии
- некои други проблеми кои вашиот тим ги дискутирал.

Материјал за ученици 9.3

Совети за пишување добра новинарска статија

Пред да почнете да пишувате

Размислете за целта на вашата статија. За новинарска статија, целта најверојатно би била да се информира публиката.

Направете истражувања и интервјуа и внимавајте да фаќате белешки и да ги запишете корисните цитати.

Додека пишувате

Користете активни глаголи за да покажете што навистина се случува.

Прво кажете ги доста интересните информации. Следете го примерот подолу.

Прв параграф

Обидете се да го „закачите“ читателот почнувајќи со хумористичен, духовит или изненадувачки исказ. Стремете се кон различност – обидете се да го почнете текстот со прашање или провокативен исказ. Во првата или првите две реченици, осврнете се на прашањата кој, што, кога, каде и зошто.

Втор/трет/четврт параграф

Изнесете му ги деталите на читателот со одговарање на петте прашања:

- Кој бил вклучен?
- Што се случило?
- Каде се случило тоа?
- Кога се случило?
- Зошто се случило?

Вметнете еден или два цитати од луѓе кои сте ги интервјуирале. Пишувајте во трето лице (тој, таа, тоа или тие). Запаметете да останете објективен и никогаш не го изнесувајте вашето мислење отворено. Користете цитати за да ги изразите мислењата на другите.

Последен параграф

Привршете и не го оставајте читателот „да виси“. Обидете се да завршите со цитат или впечатлива фраза или концизно резиме.

(преземено)

Извор: Media Awareness Network

Оригинален документ: План за час, Новинар на еден ден

Автор: Џини Волер

www.media-awareness.ca